МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

КАФЕДРА ФІНАНСОВОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **Національна безпека та національні інтереси: співвідношення та вплив**

увача вищої освіти II рівня, II курсу, ПМНБз-24-1 групи,
альності 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)»

ньо-професійна програма «Національна безпека»

_____ Деркачук Олег Васильович
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

ковий керівник _____ Білоус Віктор Тарасович, д.ю.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

вник освітньо-професійної
рами _____ Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна, к.ю.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

щено до захисту за рішенням кафедри фінансового та податкового права
окол від «26» травня 2026 р. № 10/3

увач кафедри _____ Глух Марина Василівна, к.ю.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2026

Реєстрація №2 11.05.26 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 11.05.26 _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 90 б А 09.06.26 _____
(оцінка) (дата) (підпис

Голова комісії: _____ Т.М. Барабаш
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ М.В. Глух
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ В.Т.Білоус
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ А.В. Гарбінська-Ру
(підпис) (ініціали, прізвище)

ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	10		Т.М. Барабаш
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	–		М.В. Глух
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		А.В. Гарбінська-Руденко
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	10		В.Т.Білоус
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45		О.В.Черняєва
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	90		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
90	A	5		Т.М. Барабаш М.В. Глух А.В. Гарбінська-Руденко О.В.Черняєва В.Т.Білоус

Навчально-науковий інститут права
Кафедра фінансового та податкового права
Спеціальність 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)»
Освітньо-професійна програма «Національна безпека»

Затверджую
Завідувач кафедри _____
Марина ГЛУХ
«20» січня 2025р.

Завдання на випускну роботу
здобувачу вищої освіти
Деркачуку Олегу Васильовичу

1. Тема кваліфікаційної роботи: Національна безпека та національні інтереси: співвідношення та вплив
Затверджена наказом ректора від 31.12.2024р. № 1929
2. Строк здачі закінченої роботи: 01.05.2026р.
3. Мета роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного теоретичного аналізу сутності та змісту категорій національної безпеки і національних інтересів, визначити їх співвідношення та взаємний вплив, а також з'ясувати їх роль у формуванні державної політики та забезпеченні стабільного розвитку держави.
Об'єкт дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування, реалізації та забезпечення національних інтересів держави, а також у сфері забезпечення національної безпеки, які охоплюють взаємодію політичних, правових, соціально-економічних та інших механізмів, спрямованих на захист ключових цінностей і пріоритетів розвитку держави та суспільства.
Предметом дослідження є теоретико правові аспекти особливостей співвідношення та впливу національної безпеки та національних інтересів
4. Вихідні дані до роботи: Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР, Декларація про державний суверенітет України від 16.07. 1990 року № 55-XII. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1990. N 31. Ст. 429., Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII.
5. Перелік графічного матеріалу: Таблиця 2.1 «Взаємозв'язок національних інтересів та національної безпеки», Таблиця 2.2. «Вплив національної безпеки на національні інтереси», Рис 3.1. «Шляхи реалізації національної безпеки та національних інтересів».
6. Зміст випускної роботи:

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

1.1. Загальна характеристика національної безпеки та її структурні елементи.

1.2. Поняття та сутність національних інтересів.

РОЗДІЛ 2. Аналіз національної безпеки та національних інтересів

2.1. Співвідношення національної безпеки та національних інтересів

2.2. Вплив національної безпеки на національні інтереси

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Вибір теми	до 02.12.2024	до 02.12.2024
2	Затвердження планів	до 15.03.2025	до 15.03.2025
3	Розділ 1. Теоретико-методологічні питання державного внутрішнього фінансового контролю	до 10.09.2025	до 10.09.2025
4	Розділ 2. Організація внутрішнього фінансового контролю в державному управлінні	до 16.01.2026	до 16.01.2026
5	Розділ 3. Основні напрями вдосконалення внутрішнього фінансового контролю	до 03.04.2026	до 03.04.2026
6	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	до 20.04.2026	до 20.04.2026
7	Попередній захист	травень 2026	травень 2026

8. Дата видачі завдання «20» січня 2025 р.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи _____ (підпис) Білоус В.Т. (прізвище, ініціали)

Керівник освітньо-професійної програми _____ (підпис) Гарбінська-Руденко А.В. (прізвище, ініціали)

Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Деркачук О.В. (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

«Національна безпека та національні інтереси: співвідношення та вплив»

Мета кваліфікаційної роботи полягає у комплексному теоретико-методологічному дослідженні сутності категорій національної безпеки та національних інтересів, визначенні їх співвідношення, взаємозв'язку та взаємовпливу в умовах сучасних трансформаційних процесів і безпекових викликів.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання:**

- здійснити аналіз наукових підходів до розуміння національної безпеки та національних інтересів;
- дослідити нормативно-правову базу їх регулювання; визначити структурні елементи національних інтересів України;
- розкрити механізми формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки;
- обґрунтувати взаємозалежність національних інтересів і безпекової стратегії держави.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-правових і прикладних аспектів співвідношення національної безпеки та національних інтересів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування, реалізації та забезпечення національної безпеки держави.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення Конституції України, Закону України «Про національну безпеку України», інших нормативно-правових актів, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі конституційного, міжнародного та безпекового права.

За результатами дослідження сформульовано теоретичні узагальнення щодо змісту та співвідношення національної безпеки і національних інтересів, а також розроблено практичні рекомендації, спрямовані на удосконалення

механізмів формування і реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

Одержані результати можуть бути використані у правотворчій діяльності, наукових дослідженнях, освітньому процесі та практиці функціонування органів державної влади у сфері національної безпеки.

Кваліфікаційна робота містить ___ сторінок, 2 таблиці, 1 рисунок, список використаних джерел 58 найменувань, 0 додатків.

Ключові слова: національна безпека, національні інтереси, державна політика, безпекова стратегія, загрози, суверенітет.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2025-2026

Рік захисту роботи: 2026

SUMMARY

"National Security and National Interests: Correlation and Influence"

The purpose of the qualification work is a comprehensive theoretical and methodological study of the essence of the categories of national security and national interests, determining their correlation, interconnection and mutual influence in the conditions of modern transformation processes and security challenges.

To achieve the set goal, the following tasks have been defined:

- to analyze scientific approaches to understanding national security and national interests;

- to investigate the regulatory and legal framework for their regulation; to determine the structural elements of the national interests of Ukraine;

- to reveal the mechanisms of formation and implementation of state policy in the field of national security;

- to substantiate the interdependence of national interests and the security strategy of the state.

The subject of the study is a set of theoretical and legal and applied aspects of the correlation of national security and national interests.

The object of the study is social relations that arise in the process of formation, implementation and ensuring the national security of the state.

The theoretical and methodological basis of the study is the provisions of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine", other regulatory legal acts, as well as scientific works of domestic and foreign scientists in the field of constitutional, international and security law.

Based on the results of the study, theoretical generalizations were formulated regarding the content and correlation of national security and national interests, and practical recommendations were developed aimed at improving the mechanisms for forming and implementing state policy in the field of ensuring national security.

The results obtained can be used in law-making activities, scientific research, the educational process and the practice of functioning of state authorities in the field of national security.

The qualification work contains ___ pages, 2 tables, 1 figure, a list of sources used 58 items, 0 appendices.

Keywords: national security, national interests, state policy, security strategy, threats, sovereignty.

Year of completion of the qualification work: 2025-2026

Year of defense of the work: 2026

ЗМІСТ

ВСТУП…….3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ……6
1.1. Загальна характеристика національної безпеки та її структурні елементи…6
1.2. Поняття та сутність національних інтересів…….17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ…….22
2.1. Співвідношення національної безпеки та національних інтересів…….22
2.2. Вплив національної безпеки на національні інтереси…….……32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ……42
ВИСНОВКИ……..49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……...……..52

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена сучасними трансформаційними процесами у міжнародних відносинах, зростанням глобальних і регіональних загроз, а також ускладненням характеру політичних, економічних, інформаційних і воєнних викликів, що впливають на стабільність держав. У таких умовах питання забезпечення національної безпеки набуває ключового значення для функціонування держави, збереження її суверенітету, територіальної цілісності, політичної незалежності та сталого розвитку суспільства. Водночас ефективна система національної безпеки не може формуватися ізольовано від національних інтересів, оскільки саме вони визначають стратегічні пріоритети державної політики, напрями внутрішнього та зовнішнього розвитку, а також основні механізми захисту державних і суспільних цінностей.

Особливої актуальності дана проблематика набуває в умовах сучасних безпекових викликів. За таких умов чітке визначення національних інтересів та їх належне врахування у формуванні державної політики безпеки є необхідною передумовою ефективного функціонування державних інститутів та забезпечення стійкого розвитку суспільства. Водночас недостатня узгодженість між стратегічними цілями держави та механізмами їх захисту може призводити до виникнення дисбалансу у системі управління безпекою та зниження ефективності державної політики.

Крім того, дослідження співвідношення національної безпеки та національних інтересів має важливе значення для вдосконалення теоретичних засад державної політики у сфері безпеки, формування сучасних підходів до стратегічного планування та визначення пріоритетів розвитку держави. Усвідомлення взаємозалежності цих категорій сприяє більш комплексному розумінню механізмів функціонування системи безпеки, дозволяє визначити основні напрями її модернізації та підвищення ефективності.

Стан і ступінь розробки проблеми. Питання національної безпеки та національних інтересів досліджували такі вітчизняні науковці: В. Білий, О.

Боднарчук, С. Гордієнко, О. Дніпров, С. Домровська, К. Єфремова, І. Івасюк, Н. Калінкіна, В. Курило, О. Матета, А. Мурашко, В. Павленко, Н. Петрецька, Ю. Руденко, Є. Таран, О. Ткаля, В. Філіпова, Д. Чижов та ін.

Метою дослідження є комплексний теоретичний аналіз сутності та змісту категорій національної безпеки і національних інтересів, визначення їх співвідношення та взаємного впливу, а також з'ясування їх ролі у формуванні державної політики та забезпеченні стабільного розвитку держави.

Для досягнення мети було поставлено наступні **завдання:**

- здійснити загальну характеристику національної безпеки та розглянути її структурні елементи;

- з'ясувати поняття та сутність національних інтересів;

- охарактеризувати співвідношення національної безпеки та національних інтересів;

- визначити вплив національної безпеки на національні інтереси;

– розробити напрями забезпечення національної безпеки та національних інтересів в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування, реалізації та забезпечення національних інтересів держави, а також у сфері забезпечення національної безпеки, які охоплюють взаємодію політичних, правових, соціально-економічних та інших механізмів, спрямованих на захист ключових цінностей і пріоритетів розвитку держави та суспільства.

Предметом дослідження є теоретико правові аспекти особливостей співвідношення та впливу національної безпеки та національних інтересів.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: *діалектичний метод* застосовано для аналізу розвитку та взаємозв'язку категорій національної безпеки та національних інтересів у їх динаміці та взаємній зумовленості; *формально-догматичний метод* використано для аналізу та тлумачення нормативно-правових положень, що визначають основи

формування та реалізації політики у сфері національної безпеки; *системно-структурний метод* використано для розгляду національної безпеки як цілісної системи, елементи якої перебувають у взаємозв'язку з національними інтересами держави; *порівняльно-правовий метод* сприяв зіставленню різних підходів до трактування відповідних категорій у науковій доктрині та практиці державної політики; *методи аналізу та синтезу* дали змогу узагальнити наявні наукові положення та сформулювати обґрунтовані висновки щодо співвідношення національної безпеки та національних інтересів; *метод прогнозування* дозволив окреслити можливі напрями подальшого розвитку державної політики у сфері забезпечення безпеки та реалізації національних інтересів.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає у можливості їх використання в різних сферах суспільної та наукової діяльності. Зокрема, отримані в ході дослідження сформульовані висновки можуть бути застосовані у практичній діяльності під час формування та вдосконалення підходів до забезпечення національної безпеки, визначення стратегічних пріоритетів розвитку держави, а також при розробленні ефективних механізмів узгодження національних інтересів із політикою безпеки. У науковій сфері результати роботи можуть слугувати основою для подальших досліджень проблематики співвідношення національної безпеки та національних інтересів, а також формуванню комплексного бачення сучасних безпекових процесів. Водночас положення та висновки дослідження можуть бути використані у навчальному процесі під час викладання дисциплін, пов'язаних із питаннями державного управління, безпекової політики та міжнародних відносин.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, чотирьох підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 58 сторінок, основний текст роботи викладений на 40 сторінках, список використаних джерел містить 58 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

1.1. Загальна характеристика національної безпеки та її структурні елементи

Національна безпека є складним і багатовимірним явищем, що відображає ієрархічну структуру зв'язків різного характеру та порядку, які проявляються на різних рівнях сприйняття цього феномену. Вона може розглядатися як на звичайному, побутовому рівні, де проявляється через конкретні дії й заходи, так і на теоретичному рівні, що дозволяє досліджувати її системну природу та взаємозв'язки між окремими складовими. Безпека виступає фундаментальною передумовою для забезпечення нормального функціонування суспільства та є першочерговою функцією державності. Недостатність або відсутність ефективних механізмів її гарантування створює умови для соціальної нестабільності, послаблення державних інститутів та поступового занепаду суспільних структур, що підкреслює значення національної безпеки для збереження цілісності держави та життєздатності суспільства.

Так, положення Конституції України створюють правову основу для формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки, гарантуючи суверенітет і незалежність держави, визначаючи обов'язки держави та громадян і регламентуючи діяльність ключових органів влади, відповідальних за захист країни. Зокрема, стаття 1 проголошує Україну суверенною, демократичною, соціальною та правовою державою, що слугує фундаментом для забезпечення національної безпеки. Стаття 3 визначає найвищу соціальну цінність у житті людини, її правам і свободам, підкреслюючи, що захист громадян є головною метою державної політики. Стаття 17 акцентує на захисті суверенітету та територіальної цілісності,

покладаючи забезпечення національної безпеки та оборони на відповідні державні органи [1].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», національна безпека розглядається як стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного устрою та інших ключових національних інтересів від наявних і можливих загроз [3]. Таке законодавче визначення підкреслює багатовимірний характер національної безпеки, оскільки вона охоплює не лише військовий компонент, пов’язаний із захистом території та незалежності держави, а й політико-правові аспекти, що стосуються стабільності демократичної системи, дотримання конституційних засад та забезпечення стратегічних інтересів держави і суспільства.

Л. Козакова розширює традиційне розуміння національної безпеки, наголошуючи на необхідності включення до її змісту захисту прав і свобод людини та громадянина. На її думку, національна безпека України не повинна розглядатися виключно крізь призму військового захисту чи протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, пов’язаним із суверенітетом і територіальною цілісністю держави. Дослідниця підкреслює, що важливою складовою безпеки є діяльність держави, спрямована на гарантування і реальний захист прав людини та громадянина. Така діяльність має здійснюватися не лише в межах національної території, але й на міжнародному рівні, де держава виступає суб’єктом забезпечення прав своїх громадян та виконує міжнародні зобов’язання у сфері прав людини [20, с. 131]. Таким чином, у сучасному розумінні національна безпека охоплює не тільки оборонний та політичний виміри, а й гуманітарний компонент, пов’язаний із забезпеченням гідності, прав і свобод особи.

Г. Ситник визначає безпеку як такий стан суспільного розвитку, за якого забезпечуються належні умови для самореалізації громадян і гарантується захист їхнього життя, свободи та власності від посягань з боку окремих осіб, організацій, соціальних груп або навіть держави. На його думку, безпека виступає фундаментальною передумовою нормального функціонування

суспільства, оскільки саме вона створює середовище, у якому людина може реалізовувати свій потенціал без постійного відчуття фізичних чи соціальних загроз. Науковець також підкреслює тісний взаємозв'язок між категоріями «безпека» та «небезпека», наголошуючи, що вони є взаємодіючими й перебувають у постійному динамічному процесі, унаслідок чого безпека не може розглядатися як статичний стан, а постійно змінюється та розвивається у відповідь на нові виклики і ризики [48, с. 60-62].

У свою чергу, Д. Чижов пропонує більш розширене трактування поняття національної безпеки, підкреслюючи, що вона не може розглядатися виключно як стан захищеності від загроз. На його думку, національна безпека охоплює ширший простір життєдіяльності суспільства, у межах якого поєднуються інтереси людини, держави та нації, а також зберігаються культурні традиції, звичаї, духовні цінності й природні ресурси. У такому розумінні безпека виступає не лише механізмом протидії небезпекам, а й умовою збереження історичної спадщини та матеріального і духовного потенціалу народу. Водночас вона передбачає гармонійне поєднання природного прагнення людини до захищеності з діяльністю різних суб'єктів, зокрема державних інституцій і громадських організацій, які беруть участь у формуванні та підтриманні належного рівня безпеки в суспільстві [56, с. 97].

Б. Мельниченко визначає національну безпеку України як комплексну систему, що забезпечує збереження українського народу в межах незалежної держави, створюючи умови для його вільного існування, саморозвитку та надійного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз. Вона охоплює державні, правові та суспільні гарантії, що забезпечують захист базових цінностей, законних інтересів, джерел матеріального та духовного розвитку громадян і народу загалом, формуючи стабільне і безпечне середовище для розвитку суспільства та ефективного функціонування держави [33, с. 70].

Виходячи з викладеного, основні завдання забезпечення національної безпеки охоплюють комплекс заходів, спрямованих на захист державного і суспільного ладу, збереження територіальної цілісності та суверенітету

держави, а також підтримання політичної і економічної незалежності нації. До цього переліку належить забезпечення здоров’я населення, охорона громадського порядку та протидія злочинності, а також гарантування техногенної безпеки та захист від загроз стихійного характеру. Реалізація цих завдань передбачає системну і координовану діяльність державних органів, суспільних інститутів і громадських структур, спрямовану на створення стабільного і безпечного середовища для розвитку держави та забезпечення добробуту її громадян.

Національна безпека України, як складна і багатогранна система, характеризується низкою основних ознак, що забезпечують її ефективне функціонування в сучасних умовах. До таких характеристик належать цілісність, яка передбачає взаємозв’язок і взаємозалежність усіх складових системи; відносна самостійність, що дозволяє окремим підсистемам діяти у межах власних функцій і адаптуватися до змінних умов; та стійкість, що забезпечує здатність протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам, підтримувати стабільність і відновлюватися після кризових ситуацій. Ці властивості визначають ефективність національної безпеки та здатність держави реагувати на сучасні глобальні виклики і внутрішні ризики.

На думку Д. Павленка, ключовими об’єктами національної безпеки виступають громадяни, їхні права і свободи, суспільство з його матеріальними та духовними цінностями, а також держава, зокрема її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність. Виходячи з цього, національна безпека формується під впливом низки важливих чинників, серед яких вагоме місце посідають незалежність і суверенність держави, збереження її територіальної цілісності, рівень розвитку громадянського суспільства, ступінь демократичності політичної системи та ефективність законодавчого забезпечення правової держави. Значну роль також відіграють економічний потенціал країни, стан і боєздатність збройних сил, збереження національної ідентичності, розвиток культури та національної самосвідомості. Водночас важливими умовами зміцнення національної безпеки є наявність чіткої стратегії

національного розвитку, спільної суспільної мети, суспільної злагоди й політичної стабільності, а також готовність провідних політичних сил діяти узгоджено для реалізації загальнонаціональних інтересів [39, с. 105].

М. Гурковський зазначає, що суб'єктами забезпечення національної безпеки є держава, громадяни та суспільство, при цьому пріоритет належить державі, яка через свої органи, сили та засоби реалізує заходи з гарантування безпеки кожного громадянина на території країни та за її межами забезпечує захист і підтримку. Громадяни та суспільство, у свою чергу, виступають суб'єктами безпеки у допоміжній ролі, надаючи необхідне сприяння державним органам у запобіганні та подоланні загроз національній безпеці. Держава забезпечує правовий і соціальний захист громадян відповідно до чинного законодавства, створюючи умови для стабільного і безпечного функціонування суспільства та реалізації прав і свобод особи [12, с. 30].

Загалом, національна безпека розглядається як складне наукове поняття, що включає низку взаємопов'язаних підсистем, кожна з яких володіє власною специфікою, універсальністю та закономірностями розвитку. До основних підсистем відносять особистість як носія прав і свобод, соціальні групи, суспільство в цілому, державу з її інституційною та правовою структурою, а також націю як сукупність історично, культурно і духовно об'єднаних громадян. Кожна з цих підсистем взаємодіє між собою, формуючи цілісну систему національної безпеки, що забезпечує захист життєво важливих інтересів і стабільний розвиток держави та суспільства [8, с. 23].

В. Курило визначає структуру національної безпеки як систему, що включає три ключові компоненти: безпеку особистості, яка охоплює захист прав і свобод громадян; безпеку суспільства, що забезпечує збереження його матеріальних і духовних цінностей; та безпеку держави, спрямовану на охорону конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності. Кожен із цих елементів взаємопов'язаний і формує цілісну систему, що гарантує стабільність і розвиток суспільства та держави, створюючи умови для захищеного існування громадян і підтримання національних інтересів [26, с. 168].

На сучасному етапі розвитку безпекознавства національна безпека розглядається як багатокомпонентна система, що охоплює низку взаємопов'язаних складників (рис. 1.1). До її основних елементів відносять безпеку особистості, яка пов'язана із захистом життя, прав і свобод людини; державну безпеку, що відображає ступінь захищеності держави від внутрішніх і зовнішніх загроз; громадську безпеку, яка характеризує рівень захисту суспільства та окремих громадян переважно від внутрішніх ризиків; техногенну безпеку, що спрямована на запобігання небезпекам, пов'язаним із діяльністю людини та функціонуванням технічних систем; екологічну безпеку і захист від стихійних лих, які стосуються збереження природного середовища та мінімізації природних ризиків; економічну безпеку, що забезпечує стабільність господарської системи держави; енергетичну безпеку як важливу складову економічної безпеки; інформаційну безпеку, спрямовану на захист інформаційного простору; а також кібербезпеку, яка пов'язана із протидією загрозам у цифровому середовищі. Таке комплексне розуміння дозволяє розглядати національну безпеку як цілісну систему, що охоплює різні сфери суспільного життя та спрямована на забезпечення стабільного розвитку держави і суспільства.

Рис. 1.1. Складові національної безпеки

Безпека особи полягає у збереженні та розвитку її фізичних, розумових, соціальних і морально-психологічних якостей, що забезпечують повноцінне життя і гармонійний розвиток. Вона передбачає захищеність життєво важливих інтересів людини, створюючи умови для всебічного самовдосконалення та реалізації особистісного потенціалу, що є основою стабільного і безпечного функціонування особи в суспільстві.

Безпека держави передбачає захищеність її конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності від зовнішніх і внутрішніх загроз. У ширшому розумінні вона охоплює забезпечення стабільності та якісного стану суспільних відносин, що сприяють розвитку людини та суспільства в конкретних історичних і природних умовах. Загрози можуть мати внутрішнє походження, пов’язане з соціально-економічними чи політичними проблемами, або зовнішнє, що проявляється у вигляді військових, економічних чи політичних ризиків. Захищеність держави визначається здатністю протидіяти цим загрозам, підтримувати функціонування державних інститутів та забезпечувати сприятливі умови для прогресивного розвитку суспільства. Безпека держави охоплює не лише правові та політичні аспекти, а й соціально-економічні умови, що впливають на повсякденне життя громадян [37, с. 105].

У свою чергу, громадська безпека визначається як система суспільних відносин, спрямованих на захист людей і суспільства від негативного впливу стихійних явищ природи, таких як повені, землетруси, епідемії чи пожежі, а також від інших джерел підвищеної небезпеки [25, с. 156]. Вона передбачає організовані заходи для запобігання ризикам і мінімізації їхніх наслідків, створюючи умови для стабільного та безпечного функціонування суспільства. Громадська безпека включає координацію дій державних органів, громадських інституцій та окремих громадян, забезпечуючи готовність до реагування на надзвичайні ситуації та збереження життя, здоров’я і майна людей. Вона охоплює не лише захист від природних загроз, а й від потенційних соціальних і

техногенних ризиків, формуючи комплексну систему безпеки на рівні суспільства.

О. Молдован акцентує увагу на значенні економічної безпеки держави, яка розглядається як свідомо і цілеспрямовано скоригований органами публічної влади стан економіки, що забезпечує стійкість держави перед зовнішніми і внутрішніми системними загрозами, а також протидіє цілеспрямованим діям інших держав, спрямованим на дестабілізацію. Він підкреслює, що економічна безпека охоплює комплекс заходів і стратегій, що дозволяють державі зберігати стабільність, ефективно управляти ресурсами та реагувати на потенційні ризики. Особлива увага приділяється взаємозв'язку економічної політики з національною стратегією безпеки, що дозволяє забезпечити передумови для сталого соціально-економічного розвитку та зміцнення державної стійкості [34, с. 9].

Особливе місце в системі національної безпеки сучасної держави займає інформаційна безпека, яка виступає невід'ємною складовою стратегічного управління безпековими процесами. В умовах цифрової трансформації, активного розвитку інформаційних технологій та зростання загроз у кіберпросторі значення інформаційної безпеки стає важливим для захисту державних інтересів, стабільності політичних і економічних систем та збереження конфіденційності важливої інформації. Інформаційна безпека охоплює комплекс заходів щодо попередження, виявлення та нейтралізації загроз, що можуть виникнути у цифровому середовищі, включаючи кібератаки, дезінформаційні кампанії та несанкціонований доступ до даних. Вона забезпечує безперервність функціонування державних органів, критичної інфраструктури та соціально-економічних процесів, водночас формуючи умови для захисту громадян від інформаційного впливу та маніпуляцій. У цьому контексті особлива увага приділяється розвитку технологічних засобів, нормативно-правової бази та кадрового потенціалу, що дозволяє ефективно протидіяти сучасним загрозам у сфері інформації та забезпечувати стратегічну безпеку держави.

Д. Казмірук визначає інформаційну безпеку як функціонування системи засобів, що забезпечують захист інформаційних систем, охоплюючи державні установи, фізичних та юридичних осіб, а також програмно-технічні комплекси, які здійснюють інформаційні процеси в автоматизованому режимі. Він підкреслює, що така система гарантує права людини та водночас захищає інтереси суспільства і держави в інформаційній сфері [21, с. 23].

Не менш важливим елементом національної безпеки є кібербезпека, яка визначається у ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» як захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору. Вона спрямована на забезпечення сталого розвитку інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, а також на своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національній безпеці у кіберпросторі [4]. Кібербезпека охоплює комплекс заходів, що включає технічний захист інформаційних систем, організаційні та правові механізми, здатні протидіяти кібератакам, інформаційним маніпуляціям та несанкціонованому доступу до даних.

Безпека кіберпростору передбачає збереження цілісності, конфіденційності та доступності інформації, що циркулює в кіберсистемі, включаючи дані, які надходять, накопичуються та зберігаються для подальшої обробки. Це необхідно для забезпечення стійкості та безперервності виконання кіберсистемою управлінських функцій щодо відповідних об’єктів управління. Кіберпростір, у свою чергу, є складовою частиною інформаційного простору і формується інформаційними потоками та полями, які виникають у процесі функціонування кібернетичних систем. Його безпека передбачає комплексну організацію захисних заходів, що дозволяють ефективно протидіяти загрозам, забезпечувати безперервність інформаційних процесів і підтримувати стабільність функціонування управлінських структур у цифровому середовищі [30, с. 50].

Таким чином, національну безпеку в цілому та її складники можна розуміти як стан, у якому відсутні загрози або негативні чинники, здатні порушити стабільність, цілісність і функціонування держави, суспільства, соціальних груп та окремих осіб. Бажаний рівень національної безпеки виступає одночасно як мета та спосіб забезпечення умов для нормальної життєдіяльності людини, соціальної групи, суспільства й держави, а також як необхідна умова їхнього розвитку та функціонування у складних і динамічних зовнішніх і внутрішніх умовах. У цьому контексті безпека не зводиться лише до відсутності небезпек, вона включає системне планування, превентивні заходи та механізми захисту, які дозволяють своєчасно реагувати на потенційні загрози та підтримувати стабільність всіх сфер життя держави та її громадян. Такий підхід формує цілісну картину, де національна безпека є результатом інтегрованих дій органів влади, соціальних інститутів та окремих осіб, забезпечуючи комплексний захист і сталий розвиток у мінливому середовищі.

1.2. Поняття та сутність національних інтересів

Національна безпека держави формується насамперед через визначення та реалізацію її національних інтересів, які слугують основою для стратегічних рішень і політичних пріоритетів. Тісний зв’язок між захистом цих інтересів і забезпеченням безпеки визначає, яким чином країна вибудовує внутрішню політику для підтримки стабільності та розвитку, а також формує зовнішню політику для взаємодії на міжнародній арені. Саме на основі чітко окреслених інтересів держава здатна передбачати загрози, планувати заходи реагування та захищати свій суверенітет і територіальну цілісність у сучасних умовах глобальних викликів.

Концепція національних інтересів України почала формуватися на законодавчому рівні з моменту ухвалення Декларації про державний суверенітет, яка закріпила головний принцип – суверенітет та незалежність держави. Декларація визначила, що Україна як самостійний суб’єкт міжнародного права має право на прямі відносини з іншими країнами, включно

з укладенням договорів, дипломатичним і консульським обміном, а також участю у діяльності міжнародних організацій. Вона окреслила пріоритети забезпечення національних інтересів у різних сферах життя – політичній, економічній, екологічній, науково-технічній, культурній та спортивній. Крім того, Україна задекларувала прагнення залишатися рівноправним учасником міжнародного співтовариства, сприяти зміцненню миру і безпеки, інтегруватися в європейські процеси та одночасно залишатися нейтральною державою, яка не приєднується до військових блоків і дотримується принципів неядерності [2].

У Конституції України поняття «національні інтереси» згадується у статті 18, яка регламентує зовнішньополітичну діяльність держави [1]. У ній визначено, що зовнішня політика спрямована на захист національних інтересів та безпеки через підтримку мирного і взаємовигідного співробітництва з іншими країнами, дотримуючись загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. Це підкреслює прагнення України поєднувати власні стратегічні цілі з міжнародними зобов’язаннями та забезпечувати стабільність і безпеку на національному та глобальному рівнях.

Закон України «Про національну безпеку України» визначає національні інтереси як ключові потреби та пріоритети людини, суспільства та держави, здійснення яких гарантує державний суверенітет, сприяє демократичному розвитку країни та забезпечує безпечні умови життя і добробут громадян [3]. Ці інтереси формують основу державної політики у сфері національної безпеки, встановлюючи орієнтири для діяльності органів влади щодо захисту життєво важливих цінностей та запобігання загрозам як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Закон підкреслює важливість поєднання захисту державних інтересів із забезпеченням стабільності та безпеки громадян у повсякденному житті, створюючи умови для сталого розвитку суспільства і держави в цілому.

О. Матета зазначає, що національні інтереси формуються як синтез різних потреб та прагнень певної національної спільноти. Індивідуальні та групові інтереси з часом проходять процес узгодження, відбираються і поєднуються у

спільне ціле, яке лягає в основу національних інтересів. Це загальне прагнення проявляється у бажанні самозбереження та реалізації соціально-політичного і культурного потенціалу нації, що відображає її унікальні особливості і національну ідею. Центральним елементом національних інтересів є підтримка та зміцнення національного суверенітету, що передбачає здатність нації самостійно розпоряджатися своєю долею та використовувати всі наявні ресурси для свого розвитку. У зв'язку з цим національні інтереси не можуть обмежуватися лише соціально-економічними чи культурними потребами, вони повинні бути органічним поєднанням різноманітних інтересів, а не просто механічною сумою приватних або корпоративних прагнень [32, с. 316].

Ю. Руденко розглядає інтерес як складне явище, яке можна вивчати за двома основними напрямами: психологічним (суб'єктивістським) та об'єктивістським. Психологічний підхід акцентує увагу на тому, що інтереси формуються через свідомість людей і залежать від того, як вони сприймають інформацію про реальність. У цьому випадку інтерес відображає позицію чи розуміння осіб, які приймають політичні рішення, і часто формується під впливом стереотипів, ідеологічних, релігійних або етичних переконань. Суб'єктами національних інтересів у цьому підході є не лише урядові органи, а й суспільні групи, політичні партії, транснаціональні корпорації та громадські організації, які через власне бачення потреб держави намагаються впливати на державну політику. Ідеї цих груп можуть стати національними міфами, що глибоко закріплюються в свідомості людей і складно піддаються спростуванню, а інтерес у міжнародних відносинах у цьому розумінні визначається не реальними потребами, а уявленням про них. Об'єктивістський підхід, навпаки, пов'язує інтерес із реальною потребою, розглядаючи його як похідну від недостатності чогось необхідного для існування та розвитку держави чи іншого учасника міжнародних відносин. У цьому випадку інтерес має об'єктивний характер, він може бути усвідомленим або залишатися поза свідомістю людей, і сприймається як явище, незалежне від суб'єктивного розуміння тих, хто приймає політичні рішення [47, с. 90].

Н. Калінкіна та А. Герасименко розглядають національні інтереси як основоположний елемент національної безпеки, який визначається усвідомленими людьми та суспільством цілями і пріоритетами. Вони виступають як цільові настанови, гарантовані державою, що забезпечують необхідність існування та розвитку людини, нації і держави як єдиного цілісного організму, інтегруючи потреби громадян із завданнями захисту та зміцнення державності [22, с. 5].

Національний інтерес, на думку В. Павленка, є ключовим чинником, що формує стратегічні завдання, мету та напрями розвитку держави, визначає об'єкти політики і способи їх реалізації. Він спрямований на забезпечення виживання держави та її прогресивного розвитку, а також на підтримку лідерських позицій особи, суспільства і держави у глобальному контексті. Лише через розуміння та захист національних інтересів можна правильно оцінювати проблеми побудови системи національної безпеки, визначати її головні цілі, завдання, принципи функціонування та внутрішню структуру. Національні інтереси формують основу державної політики, яка спрямована на стабільність, розвиток і захист стратегічно важливих цінностей суспільства [38, с. 87].

Отже, національні інтереси можна розглядати як сукупність цінностей і потреб держави та суспільства, реалізація яких сприяє ефективному розвитку та стабільному функціонуванню як окремих людей, так і суспільства й держави в цілому. Вони визначають пріоритети державної політики, слугують орієнтиром для ухвалення стратегічних рішень і формують основу для захисту ключових соціальних, економічних і політичних інтересів. Виконання національних інтересів підтримує внутрішню стабільність і зміцнює позиції держави на міжнародній арені, сприяючи поступовому розвитку суспільства.

Сукупність національних інтересів можна структурувати у цілісні системи, формуючи комплексну ієрархію за різними ознаками. Залежно від сфер впливу, інтереси поділяються на економічні, політичні, ідеологічні, інформаційні, інноваційні, корпоративні та інші. За рівнем стійкості виділяють

безпосередні інтереси, що реалізуються протягом року; короткострокові — на період від одного до п’яти років; середньострокові – від п’яти до двадцяти років; довгострокові – понад двадцять років. За ступенем значущості розрізняють важливі, які мають загальнодержавне значення і пов’язані із збереженням та захистом національних цінностей, і стратегічні, спрямовані на підтримку та розвиток ключових елементів існування держави та суспільства. Крім того, інтереси можна класифікувати за територією впливу, виділяючи глобальні, регіональні та локальні, що дозволяє комплексно оцінювати їхню роль і пріоритетність у забезпеченні національної безпеки [23, с. 220].

Окрім цього, І. Поліщук вказує, що процес формування та реалізації національних інтересів є надзвичайно складним і багатогранним, оскільки він безпосередньо пов’язаний із безпекою держави та фундаментальними цінностями суспільства. Важливо вміти розрізняти національні інтереси та базові потреби громадян, адже вони іноді можуть суперечити одне одному, і лише узгодження цих протиріч забезпечує стабільність і ефективне функціонування суспільства. Виявлення національних інтересів усіх членів суспільства, врегулювання соціальних конфліктів і дотримання прав людини виступають ключовими завданнями держави, орієнтованої на захист інтересів своїх громадян. Національні інтереси мають колективний характер, оскільки вони виникають із потреб окремих осіб або груп громадян і реалізуються через діяльність державних органів, які виконують роль практичних суб’єктів цих інтересів. При цьому громадяни та їхні групи виступають безпосередніми носіями інтересів, а державні інституції забезпечують їхнє впровадження. Інтереси поділяються на групові, що можуть збігатися з державними пріоритетами, та особисті, які відображають індивідуальні потреби конкретних людей і не завжди співпадають із цілями держави [43, с. 84].

Н. Петрецька визначає національні інтереси у сучасній геополітиці як стратегічно важливі цілі, які ставить перед собою держава, та засоби, за допомогою яких вона прагне їх досягти. В контексті України національні інтереси охоплюють життєво важливі матеріальні, інтелектуальні та духовні

цінності українського народу, що виступає носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в країні. Вони відображають ключові потреби суспільства і держави, здійснення яких забезпечує збереження державного суверенітету та сприяє прогресивному розвитку держави. У цьому сенсі національні інтереси визначають пріоритети як внутрішньої, так і зовнішньої політики, формуючи основу для стратегічного планування і державного управління [41, с. 42].

Фундаментальні національні інтереси України охоплюють низку ключових напрямів. Перш за все, це забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, підтримка демократичного конституційного ладу і запобігання будь-якому зовнішньому втручанню у внутрішні справи країни. Важливим аспектом є також сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства та державних інститутів, що спрямовано на підвищення рівня життя та його якості для населення. Окрім того, до фундаментальних інтересів належить інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий і правовий простір, прагнення до членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору, а також розвиток рівноправних і взаємовигідних відносин з іншими державами, що забезпечує країні стратегічну стабільність і міжнародне визнання.

Відповідно до положень Стратегії національної безпеки України визначено низку пріоритетів, які формують основу національних інтересів та забезпечення безпеки держави. Перш за все, це захист незалежності та державного суверенітету, що є фундаментальною умовою збереження політичної та територіальної цілісності країни. Наступним важливим напрямом є відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів, що передбачає активні заходи щодо забезпечення безпеки на сході країни та повернення тимчасово окупованих територій. Значну увагу приділено розвитку суспільства, особливо людського капіталу, що включає освіту, науковий потенціал, професійні навички та соціальний добробут громадян, адже саме це забезпечує сталий прогрес держави. Крім того, пріоритетним

завданням визначено захист прав, свобод і законних інтересів кожного громадянина України, що є основою демократичного та справедливого суспільства. Не менш важливою є інтеграція України до європейських та євроатлантичних структур, що сприяє зміцненню міжнародної безпеки, підвищенню економічного потенціалу та розвитку зовнішньополітичного авторитету держави [5].

Таким чином, національні інтереси виступають ключовим чинником, який формує напрямки розвитку держави та суспільства, визначає пріоритети державної політики та механізми її реалізації. Вони відображають потреби і цінності громадян, інтегруються у колективні цілі суспільства та водночас враховують індивідуальні запити окремих людей. Усвідомлення того, що інтереси можуть бути різними або навіть протилежними, підкреслює важливість їх узгодження для забезпечення стабільності та ефективного функціонування соціальної системи. Реалізація національних інтересів передбачає не лише захист прав і свобод громадян, а й врегулювання соціальних суперечностей, формування справедливої системи цінностей та підтримку гармонії між суспільними групами. Водночас вони слугують орієнтиром для держави у зміцненні внутрішньої стабільності та підвищенні її ролі на міжнародній арені, адже здатність враховувати різні інтереси безпосередньо впливає на розвиток економіки, соціальної сфери та безпеки.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

2.1. Співвідношення національної безпеки та національних інтересів

Суть національної безпеки полягає у забезпеченні умов, які сприяють повноцінній реалізації національних інтересів, зміцненню могутності та процвітанню України, а також всебічному розвитку її народу. Вона спрямована на задоволення потреб громадян відповідно до загальноприйнятих норм співіснування, необхідних для збереження, відтворення та вдосконалення національної спільноти. Важливо підкреслити, що цінність національної безпеки визначає правильне ставлення як до її розуміння, так і до практичних заходів щодо її забезпечення, при цьому ці аспекти повинні тісно корелювати один з одним. Розглядаючи національну безпеку через призму реалізації національних інтересів та досягнення стратегічної мети держави, слід враховувати можливість застосування сили лише у випадках, чітко передбачених національним законодавством і нормами міжнародного права. У цьому сенсі національна безпека виступає як свідомий, цілеспрямований вплив суб’єктів управління на потенційні загрози та небезпеки, за якого через взаємодію державних і недержавних інституцій, а також активну участь громадян створюються сприятливі умови для забезпечення ключових національних інтересів.

Аналізуючи чинне законодавство України у сфері національної безпеки, К. С. Ізбаш підкреслює, що стратегічна мета забезпечення національної безпеки тісно пов’язана з реалізацією національних інтересів держави у внутрішньополітичній сфері. До цих інтересів належать перш за все збереження конституційного ладу та стабільності державних інститутів, підтримка громадянської та національної злагоди, а також забезпечення єдності правового простору країни. Саме дотримання цих принципів є фундаментальною умовою

для забезпечення стійкості держави, формування демократичних інститутів та ефективної взаємодії влади і суспільства. Національні інтереси в цій площині виступають орієнтиром для державної політики у сфері безпеки, визначаючи пріоритети та заходи, які спрямовані на зміцнення стабільності та захист основних цінностей суспільства [19, с. 216].

Поняття «національний інтерес» і його взаємозв'язок із категорією «національної безпеки» потребують більш детального та глибокого осмислення. Національний інтерес слід розглядати як комплексне явище, що формується на основі забезпечення цілісності та суверенітету держави, а також розвитку громадянського суспільства. Він відображає стратегічні пріоритети, які визначають порядок дій держави у внутрішній та зовнішній політиці для захисту життєво важливих потреб суспільства та кожного громадянина. Забезпечення національних інтересів неможливе без ефективної роботи державних інститутів, які взаємодіють із громадськими організаціями, координуючи зусилля у вирішенні соціально-економічних, політичних та безпекових завдань. У такому контексті національна безпека виступає гарантом реалізації національних інтересів, оскільки створює умови для стабільного розвитку держави, захисту її територіальної цілісності та прав громадян, а також підтримує баланс між державними інституціями та суспільними структурами [31, с. 182].

Отже, національні інтереси слід розуміти як багаторівневу взаємозалежність інтересів окремої людини, суспільства та держави, яка відображає життєво важливі потреби країни у збереженні своєї незалежності, стабільності та сприянні сталому розвитку. Вони виступають орієнтиром для визначення пріоритетів державної політики та соціально-економічної діяльності, формуючи основу для планування стратегій і програм розвитку. Саме на базі чіткого усвідомлення національних інтересів державою створюються та реалізуються політичні та економічні доктрини, що забезпечують цілісність і ефективність державного управління, спрямованого

на зміцнення суверенітету, підвищення добробуту громадян та підтримку стійкого розвитку суспільства.

Національні цінності та національні інтереси виступають ключовими структуроутворюючими елементами системи забезпечення національної безпеки та визначають основоположні принципи при розробці Стратегії національної безпеки. Вони слугують орієнтиром для формування пріоритетів державної політики, визначення стратегічних завдань та встановлення механізмів їх реалізації. Для створення Стратегії національної безпеки фахівці виділяють три основні підходи. Перший підхід ґрунтується на ієрархії національних інтересів і цілей, коли пріоритети безпеки визначаються через систему стратегічних завдань держави. Другий підхід акцентує увагу на формуванні ієрархії національних цінностей, де визначальним є захист духовних, культурних і моральних надбань суспільства. Найбільш ефективним, на думку експертів, є третій, інтегрований підхід, який передбачає комплексне врахування взаємозв'язку національних цінностей, інтересів та стратегічних цілей, забезпечуючи таким чином гармонійне і системне формування політики національної безпеки та її практичне втілення в життя [50, с. 20].

Взаємозв'язок національної безпеки та національних інтересів проявляється у їхній функціональній залежності. Національні інтереси визначають стратегічну мету та пріоритети, а національна безпека забезпечує захист цих пріоритетів від загроз різного характеру – політичних, економічних, соціальних, інформаційних, військових та екологічних. Наприклад, економічні інтереси держави, які включають забезпечення стабільності фінансової системи, енергетичної безпеки та розвитку промисловості, потребують ефективного економічного механізму національної безпеки, що передбачає контроль над ресурсами, протидію економічній диверсії та захист стратегічно важливих підприємств. Подібним чином, політичні та соціальні інтереси, що спрямовані на стабільний розвиток держави і суспільства, реалізуються через політичні, правові та адміністративні механізми національної безпеки, які

забезпечують функціонування інститутів влади, захист прав громадян, попередження конфліктів і кризових ситуацій.

На думку І. Івасюка, державна політика у сфері забезпечення національної безпеки охоплює комплекс заходів і напрямів, спрямованих на підтримку національних інтересів та стабільності держави. Вона передбачає створення умов для комфортного життя громадян і вирішення суспільних проблем, забезпечення представництва та врахування інтересів різних соціальних груп, а також формулювання стратегій розвитку та управлінських рішень, що визначають напрями державної діяльності. Політика спрямована на поширення знань про державу, політичні процеси та права громадян, прийняття рішень, які впливають на життя всіх членів суспільства, і мобілізацію ресурсів для реалізації політичних програм. Вона забезпечує ефективну комунікацію між учасниками політичного процесу, розвиток соціальних інститутів і засобів впливу, контроль за діяльністю соціальних груп та регулювання соціальних конфліктів, що дозволяє зберігати цілісність держави та її національну ідентичність. Крім того, державна політика формує моральні та культурні цінності, сприяє соціалізації особистості через взаємодію з суспільством і забезпечує баланс між спадкоємністю традицій і інноваційністю у розвитку суспільства, що безпосередньо впливає на зміцнення національних інтересів і стійкість держави [18, с. 171].

Основні аспекти співвідношення національної безпеки та національних інтересів наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Взаємозв'язок національних інтересів та національної безпеки

Сфера	***Національні інтереси***	***Національна безпека***
Політична	Збереження суверенітету, зміцнення державної влади, розвиток демократії та політичної стабільності	Захист конституційного ладу, запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам політичній стабільності, контроль над конфліктними ситуаціями
Економічна	Забезпечення сталого економічного розвитку, добробуту громадян, ефективного використання ресурсів	Стабілізація економіки, протидія зовнішнім економічним загрозам, контроль над фінансовими ризиками, гарантування

		енергетичної та продовольчої безпеки
Соціальна	Захист прав і свобод громадян, розвиток освіти, охорони здоров'я, соціальної справедливості	Запобігання соціальним конфліктам, забезпечення громадського порядку, підтримка соціальної згуртованості, охорона населення від загроз здоров'ю та життю
Культурна	Збереження національної самобутності, традицій, мови, духовних цінностей	Протидія культурній агресії, захист інформаційного простору, підтримка національної ідентичності та ціннісних орієнтирів
Військова	Захист територіальної цілісності, збереження незалежності, обороноздатність держави	Організація оборони, протидія агресії, підготовка Збройних Сил, забезпечення безпеки кордонів
Екологічна	Збереження природних ресурсів, сталий розвиток, охорона навколишнього середовища	Запобігання екологічним загрозам, контроль за забрудненням, реагування на природні та техногенні катастрофи

Джерело: сформовано автором

В. Білий визначає ключові напрямки забезпечення внутрішньої безпеки як комплекс заходів, спрямованих на зміцнення стабільності та розвитку національних інтересів. До них належить успішне проведення економічних реформ, що забезпечує ефективне функціонування економіки та зростання добробуту населення, а також зниження гострих соціальних протиріч, що сприяє збереженню суспільної згуртованості та запобіганню конфліктам. Важливе місце займає захист духовних, інтелектуальних та культурних цінностей, що сприяє збереженню національної ідентичності та культурної самобутності. Не менш значущим є підтримка модернізації армії та оборонного потенціалу держави, що забезпечує готовність до протидії зовнішнім загрозам. Одним із пріоритетів є захист життя, здоров'я, прав та свобод громадян, який гарантує реалізацію конституційних прав і створює умови для безпечного життя населення. Крім того, збалансована регіональна політика забезпечує рівномірний розвиток територій, запобігає соціальній та економічній нерівності між регіонами і сприяє загальній внутрішній стабільності держави [7, с. 96].

А. Мурашко визначає механізм національної безпеки як комплексну систему організаційних, правових, інституційних та управлінських засобів, спрямованих на захист національних інтересів держави, забезпечення її суверенітету, територіальної цілісності та стабільного розвитку. Цей механізм передбачає координацію дій усіх суб'єктів національної безпеки – державних органів, інститутів громадянського суспільства та окремих громадян – для своєчасного виявлення загроз і ефективного реагування на них, створюючи умови для реалізації стратегічних цілей держави та підтримки безпеки особи, суспільства і держави загалом. Механізм національної безпеки виступає інструментом, через який національні інтереси перетворюються на конкретні дії та політику, забезпечуючи баланс між захистом держави та розвитком її громадян [36, с. 365].

Механізми державної політики національної безпеки представляють собою сукупність інструментів і засобів, за допомогою яких держава реалізує свої стратегічні цілі та забезпечує захист національних інтересів у різних сферах життя:

1. Політичний механізм передбачає визначення пріоритетів державної політики, формування стратегій і прийняття рішень на основі оцінки загроз і викликів, що впливають на національні інтереси.

2. Правовий механізм забезпечує законодавчу та нормативну основу, встановлює правила, норми і процедури, що регламентують діяльність державних органів та суб'єктів суспільства для гарантування безпеки держави і громадян.

3. Адміністративний механізм включає управлінські процеси, контроль і координацію діяльності органів влади та інституцій громадянського суспільства.

4. Організаційний механізм спрямований на створення ефективної структури суб'єктів національної безпеки, оптимізацію їх взаємодії і взаємозв'язку для реалізації визначених завдань.

5. Економічний механізм передбачає використання фінансових, ресурсних і виробничих інструментів для забезпечення стабільності економіки, розвитку критичної інфраструктури та підтримки обороноздатності держави.

6. Соціальний механізм зосереджується на збереженні суспільної злагоди, підвищенні добробуту населення, розвитку освіти, охорони здоров'я та соціальної справедливості, що прямо впливає на внутрішню безпеку.

7. Інформаційний механізм передбачає контроль, захист та ефективне використання інформаційних потоків, формування суспільної свідомості та протидію дезінформації, що дозволяє своєчасно реагувати на внутрішні та зовнішні загрози і забезпечує реалізацію національних інтересів у сучасних умовах [46, с. 240].

Система забезпечення національної безпеки є ключовим елементом загальної системи національної безпеки і забезпечує її ефективне функціонування через організацію взаємодії всіх залучених суб'єктів. Вона формується як сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів, до яких належать посадові особи держави, органи державної влади та місцевого самоврядування, державні установи та заклади, сили і засоби сектору безпеки, інститути громадянського суспільства, а також окремі громадяни. Взаємодія цих суб'єктів здійснюється на основі спільних цілей і завдань, які спрямовані на захист національних інтересів та забезпечення безпеки держави. Для реалізації цих завдань система використовує різноманітні механізми, включаючи інституційні, організаційні, правові та інші, що дозволяють координувати діяльність усіх учасників, забезпечуючи їхню узгоджену роботу відповідно до чинного законодавства та стратегічних пріоритетів держави. У такий спосіб система забезпечення національної безпеки виступає інтегрованим комплексом, який поєднує державні та суспільні ресурси для гарантування стабільності, розвитку та безпеки країни [27, с. 114].

Інші складові системи національної безпеки формують її комплексну структуру та визначають взаємодію між різними елементами для ефективного захисту національних інтересів. Сукупність інструментів влади включає

політичні, економічні, воєнні та інформаційні засоби, які використовуються для підтримки належного рівня безпеки національних інтересів, серед них збройні сили, спецслужби, підприємства оборонно-промислового комплексу, дипломатичні засоби, державні та мобілізаційні резерви й інші ресурси, цілеспрямовано спрямовані на забезпечення безпеки. Важливим елементом є масив чинного національного законодавства, який визначає пріоритети державної політики у сфері національної безпеки, формує офіційні підходи, принципи та механізми захисту національних інтересів.

Одним із ключових інструментів забезпечення взаємозв'язку національних інтересів і національної безпеки виступає стратегічне планування. С. Гордієнко визначає стратегічне планування як комплексну систему прогнозування, аналізу та розробки заходів, спрямованих на досягнення довгострокових цілей держави з урахуванням національних інтересів та забезпечення національної безпеки. Воно передбачає визначення пріоритетів у різних сферах життя держави, оцінку потенційних загроз і ризиків, розробку стратегій реагування та координацію дій усіх суб'єктів безпеки, включаючи державні органи, інститути громадянського суспільства та окремих громадян. Стратегічне планування забезпечує узгодженість національних інтересів із конкретними заходами щодо їх реалізації, створює основу для формування політики безпеки, визначає механізми контролю за виконанням стратегічних завдань та сприяє підтриманню стабільності, розвитку та захисту ключових цінностей держави. Воно виступає інструментом, який дозволяє державі передбачати можливі загрози, планувати превентивні заходи і адаптувати політику безпеки до змін у внутрішньому та міжнародному середовищі, забезпечуючи тим самим ефективну реалізацію національних інтересів [10, с. 171].

А. Гриценко пропонує семиступеневу модель стратегічного зовнішньополітичного планування, яка включає такі етапи: чітке формулювання національних цінностей як фундаменту державної політики; визначення ключових національних інтересів у зовнішньополітичному

контексті; постановка конкретних цілей і завдань, що відповідають національним інтересам; діагностика проблем і потенційних викликів, які можуть перешкодити досягненню цілей; аналіз стратегічних альтернатив і прогноз можливих сценаріїв розвитку подій; вибір конкретних дій для реалізації обраних варіантів; і, нарешті, формалізація зовнішньополітичної стратегії та постійний моніторинг її виконання для оцінки ефективності та внесення необхідних корективів [11, с. 40-41].

Н. Ткачук підкреслює, що стратегічний аналіз є ключовим і вихідним етапом у процесі стратегічного планування, оскільки він забезпечує науково обґрунтовану оцінку стану національної безпеки та визначення ефективних шляхів реалізації державної політики з урахуванням національних інтересів. Він розглядає стратегічний аналіз системи національної безпеки (САСНБ) як комплексну процедуру, яка передбачає аналіз і оцінку факторів, умов, потенційних загроз, стратегічних ризиків, внутрішнього середовища та зовнішнього оточення держави, що дозволяє визначити стратегічний потенціал країни та пріоритетні напрями захисту національних інтересів. Через САСНБ формуються сценарії розвитку, які забезпечують максимальну реалізацію національних інтересів, зміцнення суверенітету, територіальної цілісності та стабільності держави. Крім того, стратегічний аналіз сприяє підвищенню результативності державного управління, систематичному оцінюванню ефективності заходів безпеки та корекції політики для забезпечення сталого розвитку та захисту ключових цінностей держави, що робить його незамінним інструментом у досягненні національних цілей [53, с. 82].

Указом Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021 була затверджена Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона», у якій визначено, що воєнна безпека є однією з ключових умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження державності та забезпечення сталого розвитку України [6]. Нова стратегія базується на принципі всеохоплюючої оборони, що передбачає комплекс заходів для захисту держави, серед яких превентивні дії та стійка

протидія агресору на суші, у повітряному та морському просторах, а також у кіберпросторі й інформаційному середовищі. Вона включає використання всього потенціалу держави і суспільства – військового, політичного, економічного, дипломатичного, культурного та духовного – для відсічі агресії, а також застосування всіх можливих форм і способів оборони, включно з асиметричними та спеціальними заходами, із суворим дотриманням принципів і норм міжнародного права. Стратегія підкреслює, що воєнна безпека є необхідною умовою для захисту національних інтересів та збереження суверенітету України.

В цьому аспекті, О. Турченко зазначає, що Велика стратегія виступає концептуальною основою для використання державою як військових, так і невійськових засобів зовнішньої політики з метою просування та захисту своїх ключових національних інтересів. У цьому контексті Велика стратегія поєднує підходи реалізму, де центральним елементом є національні інтереси та баланс сил на міжнародній арені, з елементами ідеалізму, спрямованого на міждержавне співробітництво та розвиток міжнародних інституцій. Така інтеграція дозволяє державі водночас захищати власні стратегічні пріоритети і активно взаємодіяти у системі міжнародних відносин, забезпечуючи стабільність, безпеку та довгострокове зміцнення своїх позицій у глобальному контексті [54, с. 9].

Слід відзначити, що сутність стратегічного планування полягає в чіткому визначенні напрямів розвитку держави в галузі безпеки та оборони України з урахуванням державних пріоритетів і встановленням конкретних кінцевих цілей. На відміну від звичайного планування, стратегічне планування передбачає не лише постановку завдань, а й комплексну розробку, узгодження та затвердження планів, які включають конкретні заходи, методи їх реалізації, необхідні ресурси, строки виконання та відповідальних виконавців. Такий підхід дозволяє забезпечити системність і координацію дій різних суб’єктів, гарантує досягнення визначених стратегічних цілей і створює умови для

ефективного захисту національних інтересів та зміцнення національної безпеки держави.

Таким чином, співвідношення національної безпеки та національних інтересів є динамічним і багаторівневим процесом. Національні інтереси задають стратегічну орієнтацію держави, визначають пріоритети розвитку та критерії ефективності діяльності державних інституцій. Національна безпека створює умови для реалізації цих інтересів, забезпечуючи захист від загроз і формуючи систему управління ризиками. Їхня взаємодія є комплексною: державні органи, громадянське суспільство та окремі громадяни беруть участь у реалізації безпеки через координацію, використання ресурсів, правові і організаційні механізми. Розвиток національної безпеки без врахування національних інтересів втрачає стратегічний сенс, а формулювання національних інтересів без механізмів безпеки робить їх нереалістичними для досягнення. Тому ефективна система національної безпеки завжди будується на основі чіткого визначення ієрархії національних інтересів, їхньої взаємодії з національними цінностями та реалістичної оцінки зовнішніх і внутрішніх загроз.

Національна безпека не може існувати поза інтересами держави, суспільства і громадян, а національні інтереси потребують надійного забезпечення та захисту. Створення ефективної системи національної безпеки з урахуванням пріоритетів національних інтересів дозволяє державі забезпечувати стабільний розвиток, соціальну злагоду, економічну ефективність і міжнародну конкурентоспроможність, а також захищати права і свободи громадян. Саме через цю тісну взаємодію державна політика стає системною, стратегічно обґрунтованою і здатною реагувати на нові виклики та загрози, що виникають у динамічному глобальному середовищі.

2.2. Вплив національної безпеки на національні інтереси

В сучасних умовах глобалізаційних процесів та воєнного стану питання взаємозв’язку національної безпеки та національних інтересів набуває особливої актуальності. Для України це питання має особливе значення, оскільки збройна агресія проти держави, внутрішні трансформаційні процеси та інтеграція до європейського і світового політичного простору формують нові умови функціонування системи національної безпеки. У таких умовах національна безпека виступає важливим механізмом захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави, а також гарантією збереження державного суверенітету, територіальної цілісності та стабільного розвитку країни. Саме рівень ефективності системи забезпечення національної безпеки значною мірою визначає можливість реалізації стратегічних цілей держави та її довгострокових пріоритетів.

Незважаючи на активний розвиток глобалізаційних процесів, посилення економічної, політичної та інформаційної взаємозалежності між державами, а також зростання впливу міжнародних та інтеграційних об’єднань на внутрішню політику окремих країн, національні інтереси й надалі залишаються одним із визначальних чинників формування державної політики. Саме вони визначають основні пріоритети розвитку держави, напрями її внутрішньої та зовнішньої діяльності, а також стратегічні цілі, спрямовані на забезпечення стабільності, суверенітету та прогресивного розвитку суспільства [52, с. 61]. У сучасних умовах національні інтереси виступають фундаментальною основою для прийняття ключових управлінських і політичних рішень, оскільки вони відображають життєво важливі потреби людини, суспільства та держави. Їх реалізація передбачає забезпечення належного рівня економічного розвитку, політичної стабільності, соціального добробуту населення, а також збереження територіальної цілісності та державного суверенітету. Саме тому захист національних інтересів залишається домінантною умовою забезпечення

ефективного функціонування держави та її стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз.

Основною формою прояву національних цінностей є суспільні ідеали, що формуються у масовій свідомості нації та відображають узагальнені уявлення про бажаний стан розвитку суспільства, держави та умов життя людини. Такі ідеали формуються під впливом історичного досвіду, культурних традицій, соціальних процесів і політичних обставин, унаслідок чого вони відображають систему поглядів суспільства щодо справедливості, свободи, безпеки, добробуту та перспектив розвитку держави. Саме через систему суспільних ідеалів проявляються базові орієнтири нації, які визначають її прагнення та стратегічні цілі [45, с. 147].

Водночас національні цінності та суспільні ідеали не є сталими й незмінними категоріями, оскільки вони формуються в конкретних історичних умовах і безпосередньо залежать від рівня розвитку суспільства, політичної системи, економічних процесів та міжнародного середовища. У процесі суспільного розвитку відбувається поступова трансформація ціннісних орієнтирів, що зумовлює зміну пріоритетів державної політики, підходів до забезпечення національної безпеки та визначення національних інтересів. Саме тому система національних цінностей постійно адаптується до нових викликів і потреб суспільства, зберігаючи при цьому фундаментальні засади, що забезпечують цілісність та стабільність розвитку держави.

Функція держави щодо забезпечення національної безпеки безпосередньо пов’язана з реалізацією основних напрямів її діяльності, спрямованих на захист і підтримання різних складових національних інтересів. Така діяльність охоплює широкий спектр сфер суспільного життя, серед яких особливе значення мають військова, політична, економічна, екологічна та інформаційна сфери. У кожній із цих сфер держава здійснює комплекс заходів, спрямованих на запобігання загрозам, забезпечення стабільності суспільного розвитку та створення умов для реалізації життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави [44, с. 25].

О. Глущенко наголошує, що для належного забезпечення національної безпеки держава повинна формувати достатній рівень власних спроможностей, які виступають фундаментом ефективного захисту від воєнних загроз. Важливим елементом цього процесу є створення системи комплексного стратегічного аналізу безпекового середовища та можливих воєнних ризиків, що дозволяє своєчасно виявляти небезпеки та визначати шляхи їх нейтралізації. Значну роль при цьому відіграє розвиток об'єднаних розвідувальних можливостей сил оборони, які забезпечують отримання повної, об'єктивної та оперативної інформації, необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері воєнної безпеки. Поряд із цим важливою умовою виступає здатність держави гнучко реагувати на зміни у безпековому середовищі, ефективно протидіяти військовим загрозам, забезпечувати стабільне функціонування суспільства і державних інституцій як у мирний час, так і під час воєнного конфлікту, а також швидко відновлюватися після його завершення [9, с. 25].

Вплив національної безпеки на національні інтереси є складним і багаторівневим процесом, що охоплює взаємодію державних інституцій, суспільства та міжнародного середовища. Національні інтереси визначаються як сукупність життєво важливих потреб і прагнень держави, спрямованих на забезпечення її суверенітету, територіальної цілісності, економічного розвитку, соціальної стабільності та культурної ідентичності. Механізм визначення національних інтересів передбачає комплексну оцінку внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на державу, врахування історичного досвіду, геополітичного розташування, економічних можливостей, соціальної структури суспільства та культурних традицій. Процес формування національних інтересів включає ідентифікацію життєво важливих сфер, визначення стратегічних цілей та пріоритетів розвитку держави, а також прогнозування потенційних загроз і викликів, що можуть вплинути на їх реалізацію (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Вплив національної безпеки на національні інтереси

Сфера національних інтересів	Зміст національних інтересів	Механізм впливу національної безпеки	Конкретний вплив на національні інтереси	Проблеми/ризики національної безпеки
Військово-оборонна	Захист суверенітету та територіальної цілісності, здатність протистояти зовнішній агресії	Створення боєздатної армії, стратегічне планування оборони, розвідка та превентивні заходи	Забезпечує контроль над кордонами, відновлення окупованих територій, формує безпечне середовище для громадян	Тимчасова окупація регіонів, відставання у модернізації військової техніки, нестача ресурсів
Економічна	Стабільний розвиток економіки, захист стратегічних ресурсів, фінансова стійкість	Контроль над критичною інфраструктурою, економічне планування, забезпечення ресурсної та енергетичної незалежності	Підтримка конкурентоспроможності економіки, залучення інвестицій, стабільність фінансів	Корупція, дефіцит бюджету, низька конкурентоспроможність, економічні втрати від конфлікту
Політична	Стабільність політичної системи, ефективність державних інститутів, легітимність влади	Законодавче регулювання, координація між органами влади, стратегічне планування	Забезпечує прозорість та ефективність прийняття рішень, реалізацію стратегічних цілей держави	Недостатній контроль за реалізацією стратегій нацбезпеки, зовнішній політичний тиск
Інформаційна	Достовірна та об’єктивна інформація, захист від дезінформації, формування суспільної довіри	Моніторинг інформаційного простору, превентивні та контрзаходи проти фейків	Підвищує довіру громадян до державних органів, стабілізує соціальні настрої	Поширення фейків, маніпуляції громадською думкою, інформаційні атаки з боку інших держав
Соціальна	Соціальна стабільність, захист прав і свобод громадян, підтримка добробуту населення	Соціальні програми, захист прав громадян, підтримка уразливих груп	Забезпечує стабільність суспільних відносин, зміцнює соціальну згуртованість, підтримує реалізацію стратегічних цілей	Низький рівень життя населення, нерівність, ризик соціальної напруги, переміщення населення під час конфліктів
Екологічна	Безпечне довкілля, збереження ресурсів, охорона здоров’я населення	Моніторинг стану довкілля, екологічні програми, превентивні заходи	Гарантує безпеку життя громадян, стабільний розвиток економіки, збереження природних ресурсів	Зміна клімату, деградація екосистем, руйнування довкілля в зонах конфліктів

Джерело: сформовано автором

Національна безпека виступає ключовим інструментом забезпечення реалізації національних інтересів. Вона формується через систему державних заходів і політики, спрямованих на захист життєво важливих сфер діяльності держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Забезпечення національної безпеки передбачає створення механізмів моніторингу безпекового середовища, оцінку потенційних ризиків, розробку стратегій захисту та застосування превентивних, оперативних і стратегічних заходів. Держава забезпечує національну безпеку через законодавчі, організаційні, економічні, інформаційні, військові та соціальні інструменти, що дозволяють гарантувати стабільність, ефективність і передбачуваність розвитку всіх сфер національного життя.

В. Філіпова вказує, що Стратегія національної безпеки України виступає ключовим інструментом для забезпечення та захисту національних інтересів держави, формуючи основу для розробки низки спеціалізованих стратегічних документів, які охоплюють різні сфери життєдіяльності. Через її реалізацію формуються Стратегія людського розвитку, що спрямована на підвищення якості життя і здоров’я громадян, та Стратегія воєнної безпеки, яка гарантує захист суверенітету й обороноздатність країни, безпосередньо впливаючи на національні інтереси у сфері безпеки та територіальної цілісності. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту сприяє мінімізації ризиків для населення, а економічна та оборонно-промислова стратегії забезпечують стабільність економічних інтересів та розвитку критично важливих секторів. Вплив на національні інтереси також реалізується через Стратегії енергетичної та екологічної безпеки, які забезпечують незалежність енергетичного сектору, стійкість до кліматичних змін та мінімізацію екологічних загроз. Значну роль у збереженні національних інтересів відіграють Стратегія біобезпеки, інформаційної безпеки та кібербезпеки, спрямовані на захист населення та державної інформаційної та цифрової інфраструктури від загроз внутрішнього й зовнішнього характеру. Додатково реалізуються стратегічні ініціативи у зовнішньополітичній сфері, управлінні кордонами, продовольчій безпеці та

розвідувальній діяльності, що забезпечує комплексний підхід до захисту та зміцнення національних інтересів, підвищує стабільність і стійкість держави у різних аспектах її функціонування [55, с. 440].

Національна безпека України має особливу правову цінність, оскільки вона визначає правові основи для захисту ключових національних інтересів, включаючи суверенітет і незалежність держави, демократичний конституційний лад та права і свободи громадян. Вона слугує базою для формування ефективних механізмів гарантування стабільності, правопорядку та стійкості держави, забезпечуючи здатність протидіяти як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам і, таким чином, безпосередньо впливає на реалізацію та зміцнення національних інтересів у всіх сферах життєдіяльності [29, с. 510].

Варто зазначити, що питання національної безпеки сьогодні набувають пріоритетного значення для більшості держав світу, оскільки сучасне глобальне безпекове середовище характеризується зростанням кількості різноманітних загроз і викликів. До них належать військово-політичні конфлікти, економічна нестабільність, інформаційні впливи, кіберзагрози, екологічні проблеми та інші фактори, які можуть негативно впливати на стабільність державного розвитку. За таких умов забезпечення ефективної системи національної безпеки стає необхідною передумовою захисту життєво важливих інтересів держави, суспільства і громадян.

Зростання безпекових ризиків в умовах воєнного стану становить критичну загрозу не тільки для системи національної безпеки, але й для самого існування держави, оскільки від ефективного реагування на такі виклики залежить збереження державного суверенітету, територіальної цілісності країни, належний захист прав і свобод людини, а також подальша реалізація стратегічного курсу України щодо повної інтеграції до європейського та євроатлантичного політичного й безпекового простору [57, с. 54].

Так, М. Пивовар звертає увагу на те, що причини недостатньої ефективності системи забезпечення національної безпеки України мають комплексний характер і сформувалися під впливом історичних, політичних та

інституційних факторів. Насамперед значний вплив мало те, що після здобуття незалежності система безпеки держави тривалий час формувалася на основі застарілих підходів, успадкованих від радянської моделі. Йдеться про використання структур і механізмів, що походили від радянських інституцій, зокрема армії, органів державної безпеки та прикордонних військ, а також нормативно-правової бази і практик функціонування, які формувалися в умовах іншої геополітичної ситуації та двополярного світового порядку. Крім того, на процес становлення системи національної безпеки України впливали зовнішньополітичні чинники, зокрема позиція провідних світових та регіональних держав, які часто керувалися власними інтересами. Прикладом цього є міжнародний тиск щодо відмови України від ядерного потенціалу без створення ефективних механізмів гарантування її безпеки. Водночас дослідник звертає увагу і на внутрішні проблеми, пов’язані з недостатньою увагою з боку політичного керівництва держави до належної реалізації політики у сфері національної безпеки, що проявлялося у формальному ставленні до виконання законодавства та стратегічних документів, спрямованих на захист національних інтересів [42, с. 266].

Також В. Корольова підкреслює, що в умовах воєнного стану в Україні спостерігається ризик порушення конституційних прав і свобод людини та громадянина, зокрема через перевищення органами влади меж принципів пропорційності та необхідності у прийнятті рішень. Такі порушення можуть формувати негативне ставлення населення до державних інституцій, підривати довіру громадян до органів влади та послаблювати соціальну стабільність. У результаті, навіть тимчасові обмеження прав у надзвичайних умовах без належного контролю та прозорості можуть мати довгострокові наслідки для політичної легітимності, ефективності державного управління та реалізації національних інтересів, оскільки довіра населення є важливим компонентом безпеки держави та соціальної згуртованості суспільства [24, с. 86].

О. Пархоменко-Куцевіл вказує, що проблеми, що виникли у системі забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу, значною мірою

пов’язані саме з окупацією частини територій України внаслідок збройної агресії. Тимчасова втрата контролю над окремими регіонами створює серйозні виклики для держави, оскільки це безпосередньо впливає на територіальну цілісність, суверенітет та стабільність функціонування державних інституцій. Окупація призводить до порушення системи управління на відповідних територіях, ускладнює забезпечення прав і свобод громадян, а також створює загрози для економічної, інформаційної та гуманітарної безпеки держави. Крім того, такі обставини потребують від держави формування ефективних механізмів протидії окупаційним процесам, відновлення контролю над тимчасово захопленими територіями та забезпечення умов для їх подальшої реінтеграції у правовий, політичний і соціально-економічний простір України [40, с. 146].

Ще однією важливою проблемою у сфері національної безпеки є забезпечення належного рівня інформаційної безпеки, що передбачає захист суспільства від поширення неправдивої, маніпулятивної або викривленої інформації. В умовах сучасних інформаційних технологій та активного використання медіапростору дезінформація може швидко поширюватися серед населення та впливати на формування громадської думки. Поширення фейкових повідомлень і спотворених відомостей здатне викликати панічні настрої в суспільстві, формувати негативне ставлення до рішень органів державної влади, а також підривати рівень довіри громадян до державних інституцій. Особливо небезпечними такі явища стають в умовах воєнного часу, коли інформаційний вплив може використовуватися як інструмент дестабілізації внутрішньої ситуації в державі, послаблення суспільної єдності та створення додаткових ризиків для національної безпеки. Саме тому протидія дезінформації та забезпечення надійного функціонування інформаційного простору є важливим напрямом діяльності держави у сфері захисту національних інтересів [16].

Економічна сфера також тісно пов’язана з національною безпекою, оскільки стабільність і розвиток економіки формують основу для реалізації

життєво важливих інтересів держави та її громадян. Ефективна система національної безпеки забезпечує захист стратегічних ресурсів, підтримку функціонування галузей економіки та стабільність фінансової системи. Проте в умовах воєнного конфлікту та окупації частини територій економічна безпека стикається з низкою проблем: порушення логістичних і виробничих ланцюгів, руйнування інфраструктури, загроза енергетичній безпеці, обмеження доступу до ресурсів та капіталу. Відповідно, забезпечення економічної безпеки через планування, резервування ресурсів, диверсифікацію постачання та розвиток стратегічних секторів економіки є необхідною умовою для реалізації національних інтересів у сфері розвитку суспільства та держави.

Як наголошує К. Єфремова, Україна стикається з низкою внутрішніх факторів, які створюють ризики для економічної безпеки та безпосередньо впливають на реалізацію національних інтересів у сфері економіки. До основних з них належать високий рівень корупції та незавершеність реформування судової системи й правоохоронних органів, що ускладнює забезпечення верховенства права, захист власності та справедливого правосуддя, а відтак підриває довіру бізнесу й громадян до державних інституцій. Низький рівень конкурентоспроможності економіки обмежує здатність країни ефективно інтегруватися у світові ринки, залучати інвестиції та розвивати технологічний і виробничий потенціал. Дефіцит бюджету та високий рівень державного боргу створюють фінансову нестійкість, обмежують можливості держави щодо реалізації стратегічних програм і соціальних гарантій, що також впливає на захист економічних інтересів. Крім того, низький рівень життя населення та високий рівень бідності поглиблюють соціальну нерівність, зменшують потенціал споживчого ринку та підвищують соціальну напругу, що прямо відображається на стабільності економіки та можливостях реалізації національних інтересів у довгостроковій перспективі [17, с. 36].

До додаткових джерел ризиків і загроз національній безпеці України слід віднести явища, які носять системний та глобальний характер, зокрема зміну

клімату, стрімкий розвиток науки і технологій, а також активне просування іншими державами політичних, економічних або військових інтересів, що прямо чи опосередковано суперечать національним пріоритетам України. Зміна клімату проявляється у посиленні природних катастроф, деградації земель і водних ресурсів, що безпосередньо впливає на економічну та соціальну стабільність держави, створюючи додаткові виклики для захисту національних інтересів. Інтенсивний розвиток науки та технологій відкриває нові можливості, але одночасно створює загрози у вигляді кібернападів, технологічного шпигунства та використання новітніх озброєнь, що потребує постійного оновлення системи національної безпеки. Крім того, діяльність інших держав, спрямована на просування власних інтересів, що суперечать національним, здатна формувати політичну, економічну та інформаційну нестабільність, підривати довіру населення до державних інституцій і обмежувати здатність країни реалізовувати власні стратегічні цілі [28, с. 32].

З наведеного вище можна зробити висновок, що національна безпека є ключовим фактором забезпечення реалізації національних інтересів держави, а будь-які порушення її механізмів або наявність загроз у різних сферах безпосередньо впливають на здатність держави захищати свої стратегічні пріоритети. Це підкреслює, що без належного забезпечення національної безпеки неможливе повноцінне досягнення життєво важливих цілей держави, гарантування прав і свобод громадян, стабільний розвиток економіки та підтримка суверенітету і територіальної цілісності.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Усвідомлення основних проблем трансформації у різних сферах суспільного життя, зокрема в національній безпеці України, підкреслює необхідність проведення системних законодавчих змін та реформ. Водночас впровадження таких змін повинно відбуватися з урахуванням національних інтересів і реальних умов, базуючись на обґрунтованому правовому аналізі, що сприятиме формуванню надійного та стійкого адміністративно-правового механізму забезпечення національної безпеки.

Від початку запровадження воєнного стану Україна зазнала значних людських, економічних і військових втрат: за даними ООН, кількість загиблих серед цивільного населення становить тисячі осіб, хоча реальні показники, ймовірно, є значно більшими, мільйони громадян були змушені залишити країну, а економіка зазнала різкого падіння, зокрема прогнозувалося суттєве скорочення ВВП та колосальні матеріальні збитки. Попри масштабні втрати та складні умови, держава не відмовилася від своїх ключових національних інтересів, а навпаки продемонструвала посилення рішучості у відстоюванні суверенітету та територіальної цілісності [58, с. 12].

Сучасне розуміння вдосконалення національної безпеки передбачає поєднання теоретичних досліджень і практичних заходів у єдину систему, де враховуються як наукові надбання різних дисциплін, так і реальні потреби держави та суспільства у захисті громадян. Найпріорітетніші напрями забезпечення національної безпеки та національних інтересів в усіх сферах представлено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Шляхи реалізації національної безпеки та національних інтересів

Як стверджує Є. Таран результативність забезпечення національної безпеки безпосередньо залежить від комплексності підходів, що поєднують правові, організаційні, технічні та соціально-психологічні механізми. При цьому ключове значення має не лише формування відповідних державних інституцій чи створення спеціалізованих систем захисту, але й забезпечення їхньої реальної спроможності ефективно функціонувати в умовах постійної трансформації безпекового середовища. Йдеться про необхідність здатності таких структур швидко реагувати на нові виклики, своєчасно виявляти потенційні загрози та гнучко адаптувати власні механізми діяльності відповідно до змін у політичній, військовій, економічній та інформаційній сферах. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність системи національної безпеки та забезпечити її стійкість перед сучасними ризиками [51, с. 69].

На думку В. Денісенко, система забезпечення національної безпеки держави повинна формуватися на основі кількох стратегічних пріоритетів, які охоплюють ключові сфери суспільного розвитку. Передусім важливим є зміцнення державного суверенітету та територіальної цілісності, що передбачає посилення сектору безпеки і оборони, підтримання політичної та соціальної

стабільності, розвиток демократичних інституцій, ефективну взаємодію між державою і суспільством, а також належний захист населення і територій від надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Водночас одним із фундаментальних завдань є реальне забезпечення конституційних прав і свобод громадян та створення умов для гідного рівня життя, що включає зміцнення національного людського потенціалу, подолання соціальної нерівності та сприяння повноцінному розвитку особистості. Значну роль у зміцненні безпеки відіграє й забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, яке передбачає підвищення конкурентоспроможності економіки, технологічну модернізацію виробництва, посилення економічної стійкості держави та здатності протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Поряд із цим важливим напрямом виступає ефективне управління у сфері охорони довкілля, спрямоване на збереження природних ресурсів, покращення екологічної якості середовища та мінімізацію негативного впливу господарської діяльності. Не менш суттєвим чинником національної безпеки визначається розвиток науково-технічної та освітньої сфер, що передбачає розширення мережі наукових і дослідницьких установ, підтримку інновацій, підвищення рівня освіти та використання інтелектуального потенціалу суспільства для модернізації економіки й зміцнення конкурентних позицій держави [13, с. 454-455].

Важливо підкреслити, що у сфері безпеки пріоритетним напрямом є вдосконалення чинної нормативно-правової бази та організаційно-правових механізмів, спрямованих на попередження і протидію сучасним загрозам. Йдеться передусім про підвищення ефективності законодавчих інструментів боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та корупцією, що становлять серйозну небезпеку для стабільності держави та суспільства. Одночасно ключовим завданням виступає реальне забезпечення безпеки громадян, суспільства і держави загалом, що передбачає здійснення результативної антитерористичної діяльності, протидію політичному екстремізму, а також посилення боротьби з кримінальними угрупованнями і корупційними проявами.

При цьому С. Домбровська акцентує увагу, що у сфері безпекової політики України важливо визначати як середньострокові, так і постійні пріоритети. У середньостроковій перспективі ключовими завданнями є завершення правового оформлення державного кордону, посилення позицій держави в міжнародних організаціях, поглиблення співпраці з європейськими та євроатлантичними структурами, формування позитивного міжнародного іміджу країни, а також розвиток військово-технічного співробітництва з іншими державами з метою модернізації оборонного потенціалу. Водночас на постійній основі необхідно забезпечувати сприятливі зовнішньополітичні умови для зміцнення суверенітету і територіальної цілісності, здійснювати контроль інформаційного простору з метою виявлення загроз, протидіяти зовнішньому втручанню у внутрішні справи держави, брати участь у формуванні системи колективної безпеки в Європі, захищати інтереси громадян і юридичних осіб України за кордоном, а також запобігати ризикам у сфері енергетичної безпеки [15, с. 183].

У сфері воєнної політики та охорони державного кордону важливе значення має розроблення та реалізація загальнодержавних комплексних програм розвитку Збройних Сил України, зокрема щодо модернізації озброєння, військової техніки та вдосконалення оборонного потенціалу країни. Не менш важливим є забезпечення належного рівня захисту території держави від можливих збройних посягань, підтримання недоторканності державного кордону та створення умов для ефективного функціонування воєнної організації держави, яка виступає ключовим елементом зміцнення суверенітету, обороноздатності та загальної системи національної безпеки.

На думку О. Дніпрова, для ефективного забезпечення національної безпеки України необхідно здійснювати комплекс заходів, що охоплюють як внутрішні, так і зовнішні аспекти державної політики. Серед ключових заходів він виділяє залучення міжнародних ресурсів, мобілізацію підтримки партнерів та формування системи міждержавних союзів і стратегічних партнерств, що дозволяє реалізовувати стратегічні цілі та пріоритети національної безпеки.

Важливим елементом є військово-політичне співробітництво, яке спрямоване на зміцнення позицій держави на міжнародній арені, оптимізацію бюджетних витрат на розробку нових зразків озброєння та отримання передових технологій для розвитку оборонно-промислового комплексу. Окрім цього, необхідна підтримка взаємовигідних та динамічних відносин із провідними державами, інтеграційними об'єднаннями та системами колективної безпеки, що забезпечує міжнародну стабільність та сприяє захисту національних інтересів. Підвищення ефективності системи національної безпеки та обороноздатності передбачає орієнтацію оборонної політики на інтеграцію до європейських та євроатлантичних безпекових структур, одночасно забезпечуючи здатність України самостійно протидіяти кризам на ранніх стадіях. Для цього необхідне збільшення державних видатків на оборонну сферу, що дозволяє гарантувати захист суверенітету та зміцнення національних інтересів у сучасних умовах міжнародної нестабільності [14, с. 29].

У свою чергу, К. Муравйов підкреслює, що у сучасних умовах воєнного стану та широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україні питання забезпечення національної безпеки потребує комплексного та чіткого підходу. Він наголошує на необхідності конкретизації складових національної безпеки, що доцільно відобразити в окремих законодавчих актах, аби створити прозору та зрозумілу систему гарантування безпеки держави. Особливу увагу автор приділяє інформаційній безпеці, яка у сучасних реаліях стає не менш важливою, ніж традиційні військові чи економічні аспекти, оскільки контроль та захист інформації безпосередньо впливають на стабільність суспільства і на ефективність оборони держави. У зв'язку з цим пропонується розробити законодавчі механізми, що встановлюють кримінальну відповідальність за поширення інформації, здатної бути використаною з військовою метою, наприклад для уточнення об'єктів ударів по Збройним Силам України або критично важливих інфраструктурних об'єктах, а також у рамках інформаційно-пропагандистських операцій, що можуть дестабілізувати державу [35, с. 297].

Також, у сучасних умовах Україна продовжує активні зусилля, спрямовані на забезпечення економічної стійкості держави та поступове відновлення після наслідків військового конфлікту. Важливим напрямом такої політики є проведення комплексних реформ, орієнтованих на формування сприятливого бізнес-середовища, покращення умов для підприємницької діяльності, а також підвищення інвестиційної привабливості країни. Значна увага приділяється створенню ефективних економічних механізмів, які сприятимуть стабілізації фінансової системи, підтримці національного виробництва та стимулюванню економічного зростання навіть у складних умовах воєнного часу.

О. Соколов наголошує, що забезпечення економічної безпеки держави в умовах воєнного стану потребує системного та комплексного підходу, спрямованого на підтримання стабільного функціонування економіки. Одним із важливих напрямів є диверсифікація економіки, яка дозволяє зменшити залежність від окремих галузей та підвищити стійкість держави до кризових явищ. Розвиток таких сфер, як сільське господарство, енергетика, інформаційні технології, виробництво продовольства та міжнародна торгівля, створює основу для підтримання економічного розвитку навіть у період збройного протистояння та сприяє подальшому відновленню економіки [49, с. 280].

Важливим аспектом також є формування резервних ринків і розширення торговельних можливостей, що дозволяє компенсувати обмеження зовнішньої торгівлі та забезпечити стабільне постачання необхідних ресурсів. Поряд із цим значна увага приділяється захисту об’єктів критичної інфраструктури, зокрема енергетичних систем, транспортних мереж, засобів зв’язку та виробничих підприємств, оскільки їх безперебійна робота є ключовою умовою економічної стабільності. Крім того, важливим напрямом є мобілізація наявних ресурсів держави для підтримки економіки. Окрему роль відіграє розвиток альтернативних та резервних джерел енергії, що сприяє зменшенню залежності від імпортних енергоресурсів і забезпечує стабільність енергопостачання навіть у періоди руйнування енергетичної інфраструктури. Не менш важливим

фактором економічної стійкості є збереження та розвиток людського капіталу. Підтримка системи освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення дозволяє зберегти трудовий потенціал країни, що є необхідною передумовою для стабільного функціонування економіки

Слід звернути увагу, що в межах основних напрямів державної політики у сфері безпеки можна виокремити низку ключових завдань, спрямованих на зміцнення національної стійкості держави. Насамперед важливим є вдосконалення інституційної системи управління безпековою політикою, що передбачає підвищення ефективності діяльності відповідних державних органів. Водночас значна увага має приділятися посиленню міжнародних гарантій захисту суверенітету та територіальної цілісності України, а також активній участі держави у формуванні нової регіональної системи безпеки, у якій Україна може відігравати важливу роль у Східноєвропейському регіоні. Окремим напрямом виступає розширення механізмів захисту прав громадян, зокрема тих, які через воєнні обставини були змушені залишити місце проживання або втратили стабільні джерела доходів. Важливою складовою також є орієнтація внутрішньої політики на інноваційний економічний розвиток, що сприятиме посиленню позицій держави на міжнародній арені. Поряд із цим необхідно забезпечити результативну зовнішньополітичну діяльність як на традиційних напрямах співпраці з європейськими та євроатлантичними партнерами, так і на нових геоекономічних напрямках, зокрема у взаємодії з країнами Північної Америки та Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Таким чином, у сучасних умовах забезпечення національної безпеки нерозривно пов'язане з захистом та реалізацією національних інтересів держави. Основними напрямами є зміцнення оборонного та інституційного потенціалу, розвиток ефективної системи управління ризиками та загрозами, вдосконалення законодавчої бази, посилення міжнародного співробітництва та гарантій безпеки, а також інтеграція інноваційних технологій і адаптація до нових викликів. Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити не лише

фізичний захист держави та її громадян, а й створює умови для реалізації стратегічних національних інтересів у глобальному і регіональному вимірах.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі розкрито як теоретичні, так і практичні особливості співвідношення та впливу національної безпеки на національні інтереси.

В дослідженні узагальнено поняття та значення національної безпеки і національних інтересів, визначення їх співвідношення та взаємного впливу, а також з'ясування їх ролі у формуванні державної політики та забезпеченні стабільного розвитку держави. Таким чином, головними результатами роботи є такі висновки:

Встановлено, що національна безпека є комплексним феноменом, який охоплює політичні, економічні, соціальні, інформаційні та військові складові, кожна з яких виконує визначальні функції у забезпеченні стабільності та захисту держави і суспільства; проаналізовано їх взаємозв'язок та взаємозалежність, що дозволяє сформувати ефективну систему превентивного реагування на загрози, охарактеризовано основні принципи функціонування структурних елементів, досліджено міжнародний досвід побудови національної безпеки та адаптовані під національні умови підходи, виокремлено ключові тенденції розвитку системи, серед яких інтеграція сучасних технологій, посилення взаємодії органів влади та громадянського суспільства, а також прогнозування і моніторинг потенційних загроз, запропоновано шляхи вдосконалення управління безпековими ризиками, включаючи стратегічне планування на основі комплексного аналізу політичних, економічних і соціальних факторів, що дозволяє забезпечити надійний захист життєво важливих національних інтересів у сучасних умовах глобальних трансформацій та нестабільності.

Досліджено сутність національних інтересів як ключових завдань і цінностей держави та суспільства, реалізація яких забезпечує збереження державного суверенітету, стабільність економіки, соціальну гармонію і прогресивний розвиток країни; встановлено, що національні інтереси охоплюють економічні, політичні, соціальні, культурні та екологічні аспекти і

водночас визначають стратегічні пріоритети державної політики; проаналізовано взаємозв’язок національних інтересів із національною безпекою, охарактеризовано різні категорії інтересів залежно від їх значення та термінів реалізації, виокремлено механізми узгодження конфліктуючих інтересів на внутрішньому та міжнародному рівнях, досліджено сучасні виклики, що впливають на їх реалізацію, серед яких глобалізаційні процеси, економічні кризи, міжнародні конфлікти та технологічні трансформації, запропоновано системний підхід до визначення і захисту національних інтересів через прогнозування загроз, адаптацію стратегій та інтеграцію різних державних і суспільних інституцій, що забезпечує довгострокову стабільність і ефективну реалізацію стратегічних цілей держави.

Встановлено, що національна безпека і національні інтереси перебувають у безпосередньому взаємозв’язку, адже безпека створює умови для реалізації стратегічно важливих завдань держави, а національні інтереси визначають пріоритети і орієнтири у сфері захисту та розвитку; охарактеризовано динамічний процес взаємодії цих категорій, проаналізовано пріоритети, які формують основу для визначення загроз і механізмів їх нейтралізації, досліджено практичні аспекти, де державні програми одночасно забезпечують безпеку і реалізацію економічних, соціальних та культурних інтересів, виокремлено основні напрями співвідношення, включаючи прогнозування ризиків, координацію діяльності органів влади та підтримку соціальної стабільності, запропоновано інтегровані підходи до оцінки загроз, що враховують як безпеку, так і життєво важливі національні інтереси, встановлено, що взаємне підкріплення цих категорій є ключовою умовою забезпечення стабільності та стратегічного розвитку держави в умовах сучасних викликів.

Досліджено, що національна безпека має безпосередній і системний вплив на реалізацію національних інтересів, адже ефективність безпекових заходів визначає можливості держави для забезпечення економічної стабільності, соціальної гармонії, захисту громадян і суверенітету; встановлено

механізми впливу через правове регулювання, координацію органів влади та інтеграцію технологічних систем захисту, проаналізовано, що безпека створює передумови для реалізації довгострокових стратегічних цілей і гарантує захист життєво важливих інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, охарактеризовано ключові сфери впливу на безпеку, включаючи економіку, правопорядок, захист громадянських свобод і територіальну цілісність, виокремлено сучасні виклики, такі як воєнні загрози, кіберризики та глобальні економічні коливання, запропоновано системний підхід до управління безпекою та ресурсами, що дозволяє збалансовано підтримувати національні інтереси та адаптувати їх до динамічних умов розвитку держави.

Встановлено, що сучасні умови глобалізації, військових загроз та економічних викликів вимагають комплексного підходу до забезпечення національної безпеки і національних інтересів, проаналізовано ключові напрями, серед яких посилення обороноздатності, інтеграція сучасних технологій у сфері захисту, підвищення економічної стійкості та розвиток соціальної інфраструктури, охарактеризовано роль міжнародного співробітництва та участі у глобальних безпекових структурах для зміцнення позицій держави, досліджено пріоритети, включаючи енергетичну та кібербезпеку, підтримку суверенітету, захист критично важливих об’єктів та систему прогнозування загроз, виокремлено необхідність адаптивної політики, що забезпечує баланс між оперативними заходами безпеки та стратегічними цілями розвитку національних інтересів, запропоновано заходи з удосконалення правового та організаційного механізму реагування на нові ризики, встановлено, що інтеграція різних напрямів забезпечення безпеки сприяє посиленню економічного потенціалу, соціальної стабільності та ефективної реалізації стратегічних пріоритетів держави в умовах динамічного зовнішнього і внутрішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *URL* https://salo.li/544B287

2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07. 1990 року № 55-XII. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1990. N 31. Ст. 429. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL. https://zakon.rada.gov.ua/go/2163-19

5. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 року № 392. URL. https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». Указ президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1212021- 37661.

7. Білий В.І., Михальчук В.М. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 92-98. http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2021/17.pdf

8. Бітель Р. Екскурс у поняття «національної безпеки» як фактор розвитку держави, суспільства, особи. Основні загрози національній безпеці України. *Вісник Прикарпатського університету*. 2024. № 19. С. 22-28. DOI https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-19-2

9. Глущенко О.О. Функція забезпечення безпеки держави в умовах воєнного стану. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 53-56. https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/805/748

10. Гордієнко С.Г., Доронін І.М. Стратегічне планування у сфері державної безпеки як прикладна проблема. *Інформація і право*. 2023. № 1 (44). С. 168-175. http://il.ippi.org.ua/article/view/287781

11. Гриценко А.А. Стратегічне планування зовнішньої політики як складова системи національної безпеки. *Науковий журнал «Політикус».* 2022. № 1. С. 39-43. DOI https://doi.org/10.24195/2414- 9616.2022-1.6

12. Гурковський М.П., Сидор М.Я. Поняття «національна безпека» як адміністративно-правової категорії. *Соціально-правові студії*. 2021. № 2 (12). С. 26-32. https://urli.info/1qIiZ

13. Денісенко В.А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки в Україні в умовах цифрової трансформації: шляхи та напрями вдосконалення. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 451-458. https://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2023/64.pdf

14. Дніпров О. П. Національна безпека України в умовах воєнного стану: загальнонаціональний та міжнародний виміри. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : *матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф*. (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.) ; у 2-х ч.Ч. І. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 28-30. http:// doi.org /10.31733/15-03-2024/1/28-30

15. Домбровська С., Помаза-Пономаренко А., Порока С. Безпекова політика України в умовах євроінтеграції : монографія. Харків: НУЦЗУ, 2023. 252 с. https://urli.info/1qMPQ

16. Залєвська І.І., Удренас Г.І. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/6.pdf

17. Єфрємова К.В., Чижов Д.А. Проблеми забезпечення економічної безпеки України та шляхи її вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 34-37. https://lsej.org.ua/4_2023/5.pdf

18. Івасюк І.Г. Загальна характеристика державної політики у сфері національної безпеки України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 169-174. https://apnl.dnu.in.ua/1_2024/33.pdf

19. Ізбаш К. С., Деревянкін С. Л. Національна безпека України в умовах воєнного стану: сучасний стан. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. No 1. С. 213–217. https://urli.info/1qLrC

20. Казакова Л. О. Національна безпека держави: понятійно-категорійний апарат. *Регіональні студії.* 2021. No 24. С. 128–132. http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/24/20.pdf

21. Казмірук Д.М. Інформаційна безпека як складова національної безпеки в умовах повномасштабної війни. *Науковий журнал «Політикус».* 2025. № 1. С. 21-26. https://politicus.od.ua/1_2025/5.pdf

22. Калінкіна Н.В., Герасименко А.Г. Поняття «національний інтерес»: дослідження наукової літератури. *Державне будівництво*. 2021. № 1. С. 1-11. https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/19127/17410

23. Копанчук О.Є. Гносеологічні аспекти становлення національних інтересів у сфері міжнародних відносин. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* 2020. № 2. С. 218-222. DOI https://doi.org/10.32838/2663-6468/2020.2/36

24. Корольова В., Гапешко Т. Підстави та порядок, пропорційність, законність та межі обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Legal Bulletin*. 2025. № 1(15). С. 82-89. DOI 10.31732/2708-339X-2025-15-A12

25. Кулик О.Г. Громадська безпека як соціально-правове явище. *Наука і правоохорона*. 2023. № 1(59). С. 154-162. https://urli.info/1lz62

26. Курило В.С., Караман О.Л. Національна безпека як суспільний феномен: сутність і структура. *Інноваційна педагогіка*. 2024. № 70. С. 164-168. DOI https://doi.org/10.32782/2663- 6085/2024/70.1.35

27. Лисецький Ю.М., Семенюк Ю.В., Павленко Д.Г. Національна безпека України: організаційно-правові аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* 2021. № 4. С. 109-117. DOI https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.4/18

28. Лобко В. В. Сучасний стан та проблеми правового забезпечення національної безпеки в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 30-36. https://apnl.dnu.in.ua/6_2022/5.pdf

29. Лорткіпанідзе Г.Г. Національна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження: сучасні підходи до розуміння. *Юридичний науковий електронний журнал.* № 12. 2021. С. 508-510. https://www.lsej.org.ua/12_2021/131.pdf

30. Лучик С. Д., Папуця Р.О. Кібербезпека як складова національної безпеки України: реалії війни. Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні: сучасні виклики *: Всеукр. наук. конф*. (м. Одеса, 15 груд. 2023 р.). Одеса, ОДУВС, 2023. С. 49-52. https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/19505

31. Маргасова В.Г., Косач І.А., Руденко О.М. Національна безпека в системі інтересів суспільства та держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* 2023. № 1. С. 180-184. DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/32

32. Матета О. А. Категорія «національні інтереси» як складова національної безпеки України. Шлях успіху і перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / редкол.: Д. В. Швець (голова), О. М. Бандурка, С. М. Гусаров та ін. Харків : ХНУВС, 2020. С. 315-317. http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11766

33. Мельниченко Б., Фігель Н. Основні підходи до розуміння поняття "національна безпека". *Вісник Національного університету "Львівська політехніка".* 2021. № 2(30). С. 68-72. http://doi.org/10.23939/law2021.30.068

34. Молдован О.О. Економічна безпека держави як базове поняття екосестейту: у пошуках універсальної дефініції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.* 2021. № 4. С. 5-12. DOI: https://doi.org/10.32838/2523-4803/71-4-2

35. Муравйов К.В., Заросило В.О. Національна безпека в умовах воєнного стану, особливості її забезпечення та кримінальна відповідальність за

розповсюдження відкритих джерел інформації. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2025. № 8. С. 294-297. https://lsej.org.ua/8_2025/63.pdf

36. Мурашко А.М. Вектори державної політики України у сферах національної безпеки і оборони. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 363-366. https://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/56.pdf

37. Павленко В. П. Щодо визначення поняття «безпека держави»: проблеми теорії та практики у сучасних умовах війни. *Нове українське право*. 2022. Вип. 3. С. 103–110. http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/290

38. Павленко В.С. Національні інтереси та загрози державній безпеці України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. № 34. С. 84-92. http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7105166

39. Павленко Д. Г., Семенюк Ю. В., Лисецький Ю. М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вер-надського.* 2021. No 3. С. 102–107. DOI https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.3/17

40. Пархоменко-Куцевіл О. Проблеми забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти.* 2023. № 3. С. 143-150. DOI https://doi.org/10.32782/2786-5681-2023-3.19

41. Петрецька Н. І., Ставичний П. І. Категорія «національні інтереси» крізь призму забезпечення індивідуальних та колективних прав людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. № 68. С. 41-45. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.68.7

42. Пивовар М., Панько А. Особливості національної безпеки України в період воєнного стану: цілі, виклики та стратегія. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2024. № 1 (41). С. 263-269. http://doi.org/10.23939/law2024.41.263

43. Поліщук І., Максімішіна, Т. Національні інтереси України як основа протидії російській агресії. *Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний*

менеджмент. 2025. № *16*. С. 77-93. https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.16.77-93

44. Правове регулювання національної безпеки : навчальний посібник / О. Г. Боднарчук, О. І. Боднарчук, М. В. Глух, А. В. Гарбінська-Руденко ; Державний податковий університет. Ірпінь, 2024. 202 с. https://urli.info/1qLYf

45. Редькіна А. Українські національні інтереси й цінності : суспільне усвідомлення та переоцінка. *Political Studies*. 2023. № 1 (5). С. 144–162. URL : http://pd.ipiend. gov.ua/article/view/280397

46. Ромців О.І. Забезпечення національної безпеки України в умовах геополітичних викликів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* 2025. № 04. С. 237-242. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.39

47. Руденко Ю.Ю. Національна ідентичність як підгрунтя формування національних інтересів у контексті реінтеграції українського соціуму. *Науковий журнал «Політикус».* 2025. № 1. С. 88-93. https://politicus.od.ua/1_2025/15.pdf

48. Ситник Г. П., Орел М.Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: підручник Київ: МАУП, 2021. 372 с. https://urli.info/1lz3W

49. Соколов О. Економічна безпека України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. № 86. С. 277-281. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.41

50. Таран Є.І. Поняття та сутність національної безпеки як категорії державного управління. *Публічне управління та соціальна робота*. 2025. № 1 (5). С. 17-24. https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/2981/2863

51. Таран Є.І. Удосконалення державної політики національної безпеки в умовах геополітичних змін. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2025. № 5. С. 65-70. DOI https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2025.5.9

52. Ткаля О. В. Національні інтереси та цінності як основа існування і розвитку національної держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 58–61. URL : http://lsej.org.ua/ 4_2022/12.pdf

53. Ткачук Н. Стратегічне планування та стратегічний аналіз у сфері забезпечення національної безпеки. *Юридичний вісник.* 2021. № 4. С. 80-86. DOI https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.2219

54. Турченко О.Г. Стратегія національної безпеки як основа для формування механізму реалізації національних інтересів. *Академічні візії*. 2025. № 50. С. 1-12. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.18377117

55. Філіпова В.Д. Стратегічний механізм забезпечення національної безпеки. *ВІСНИК ХНТУ*. 2024. № 4. С. 437-443. DOI https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.4.59

56. Чижов Д. А. Національна безпека як елемент системи забезпечення прав і свобод людини і громадянина. *Держава та регіони*. 2021. № 4 (74). С. 96-101. DOI https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.4.15

57. Pavlenko T., Korabel M. The national security field under conditions of armed aggression of the Russian Federation against Ukraine in 2022. Journal of Geography, Politics and Society. 2022. №12(3). P. 51–58. https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/JGPS/article/view/7259

58. Sweijs T., Bertolini M. How wars end War terminations: insights for the Russia-Ukraine War. Hague Centre for Strategic Studies. 2022. URL: https://urli.info/1qPuj